

**IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI
PREPORUKA IZ DOKUMENTA
POD NAZIVOM „ANALIZA STANJA
U USTANOVAMA U KOJIMA SU
SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU
SA ZAKONOM U BOSNI I HERCEGOVINI”
I OCJENA TRENUTNOG STANJA**

BOSNA I HERCEGOVINA
Institucija ombudsmena/ombudsmana
za ljudska prava
Bosne i Hercegovine

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
Институција омбудсмена/омбудсмана
за људска права
Босне и Херцеговине

**IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PREPORUKA
IZ DOKUMENTA POD NAZIVOM „ANALIZA
STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU
SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA
ZAKONOM U BOSNI I HERCEGOVINI¹”
I OCJENA TRENUTNOG STANJA**

Banja Luka, oktobar 2018. godine

¹ Iz 2016. godine.

*Izrada i izdavanje ove publikacije realizuje se u okviru
UNICEF-ovog projekta „Pravda za svako dijete“ uz podršku Vlade Švicarske i Švedske.*

*Stavovi i mišljenja iznesena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost autora i
ne odražavaju nužno mišljenja i stavove Vlade Švicarske i Švedske, kao ni UNICEF-a BiH.*

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

SWEDEN

**IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI PREPORUKA IZ DOKUMENTA POD
NAZIVOM „ANALIZA STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI
MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM U BOSNI I HERCEGOVINI” I
OCJENA TRENUTNOG STANJA**

Izdavač:

Institucija ombudsmena za ljudska
prava Bosne i Hercegovine
78000 Banjaluka, Akademika Jovana Surutke broj 13
e-mail: bl.ombudsmen@ombudsmen.gov.ba
www.ombudsmen.gov.ba
u saradnji s UNICEF

Autori Izvještaja

Ombudsmeni:

Nives Jukić
Prof. dr. Ljubinko Mitrović
Dr. Jasminka Džumhur

Radna grupa:

Prof. dr. Ljubinko Mitrović, koordinator Radne grupe
Aleksandra Marin Diklić, pomoćnica ombudsmena
Rada Kafedžić, pomoćnica ombudsmena
Andrea Čaluk, stručna savjetnica
Dejana Kozomara, stručna savjetnica
Lamija Sivić – Hodžić, stručna savjetnica

Tehnički uredio:

Haris Obarčanin, referent za informacione tehnologije

SADRŽAJ

I	UVOD	7
II	METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	9
III	IZVOD IZ „ANALIZE STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM U BOSNI I HERCEGOVINI - GENERALNE PREPORUKE”	11
IV	ZAKLJUČCI S RADIONICE ODRŽANE 9. i 10.2.2017. GODINE U VITEZU, A U VEZI S REALIZACIJOM PREPORUKA IZ „ANALIZE STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM U BOSNI I HERCEGOVINI”	17
V	ANALIZA TRENUTNOG STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM	19
	5.1. USTANOVE ZA IZVRŠENJE KAZNE MALOLJETNIČKOG ZATVORA.....	19
	5.1.1. Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo.....	19
	5.1.2. Izvršenje kazne maloljetničkog zatvora i zavodske odgojne mjere upućivanja u odgojno-popravni dom u Federaciji Bosne i Hercegovine	23
	5.1.2.1. Funkcionisanje Odgojno-popravnog doma pri Kazнено-popravnom zavodu Tuzla i Maloljetničkog zatvora pri Kazнено-popravnom zavodu Zenica do njihovog prestanka rada i preseljenja u Kazнено-popravni zavod u Orašju.....	27
	5.2. USTANOVA ZA IZVRŠENJE ZAVODSKE ODGOJNE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNU USTANOVU	30
	5.2.1. Javna ustanova Zavod za vaspitanje muške djece i omladine.....	30
	5.3. USTANOVA ZA IZVRŠENJE ZAVODSKE VASPITNE MJERE UPUĆIVANJA U VASPITNO-POPRAVNI DOM.....	36
	5.3.1. Odjeljenje Vaspitno-popravnog doma pri Kazнено-popravnom zavodu Banja Luka.....	36
	5.4. USTANOVE ZA IZVRŠENJE ODGOJNE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNI CENTAR ..	40
	5.4.1. KJU „Odgojni centar Kantona Sarajevo”	40
	5.4.2. Odgojni centar Tuzlanskog kantona	43
	5.5. USTANOVE ZA IZVRŠENJE MJERE PRITVORA	46
	5.5.1. Kazнено-popravni zavod Sarajevo – Pritvorska jedinica.....	46
	5.5.2. Odjeljenje pritvora pri Kazнено-popravnom zavodu Banja Luka	47
VI	PREPORUKE OMBUDSMENA BOSNE I HERCEGOVINE.....	48
	ANEX I	51

I UVOD

Ombudsmeni za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ombudsmeni) su, zahvaljujući podršci UNICEF-a u Bosni i Hercegovini, tokom 2016. godine posjetili sve ustanove u kojima maloljetnici u sukobu sa zakonom izvršavaju krivične sankcije institucionalnog karaktera na području Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske². Nakon obavljenih posjeta sačinjen je dokument pod nazivom „*Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini*” (u daljem tekstu: Analiza). Cilj sačinjavanja Analize bio je da se, pored promovisanja prava i bezbjednosti maloljetnika u ustanovama u kojima se izvršavaju krivične sankcije institucionalnog karaktera, pokušaju sagledati rezultati tretmana koji se postižu trenutnim rješenjima u sistemu izvršenja maloljetničkih krivičnih sankcija u Bosni i Hercegovini, ukaže na primjere dobre prakse u radu s maloljetnicima u sukobu sa zakonom i utvrde faktori koji imaju negativan uticaj na funkcionisanje ovog sistema kao što su nedostatak materijalnih sredstava, nedovoljno edukovano osoblje angažovano u radu s maloljetnicima, neadekvatnost radnih prostora i dr.. Ombudsmeni su Analizom pokušali dati prikaz realnog stanja u pogledu uslova smještaja u navedenim ustanovama, kao i načina sprovođenja tretmana djece u sukobu sa zakonom, s obzirom na njihove specifične obrazovne i društvene potrebe. Polazeći od najboljeg interesa djece, Ombudsmeni su nastojali identifikovati glavne nedostatke i probleme u tadašnjoj strukturi institucionalnog tretmana maloljetnika koji izdržavaju sankcije ili mjere i u tom pravcu ponuditi rješenja i preporuke nadležnim organima koje bi na suštinski i pragmatičan način doprinijele poboljšanju položaja maloljetnika u sukobu sa zakonom i pružili podršku za proces reforme njihovog institucionalnog tretmana.

Aktivnosti Ombudsmena i saradnja s UNICEF-om u Bosni i Hercegovini nisu završene izradom Analize i upućivanjem preporuka Ombudsmena nadležnim organima. Svjesni činjenice da sačinjavanje izvještaja i upućivanje preporuka predstavlja samo jedan korak, a da je drugi neophodan korak u ovom procesu praćenje implementacije izdatih preporuka, Ombudsmeni su željeli upoznati predstavnike ustanova i nadležnih organa o dotadašnjoj realizaciji izdatih preporuka, ali i saslušati odgovorne nosioce vlasti o svim poteškoćama i izazovima s kojima se susreću u svom svakodnevnom radu i u realizaciji preporuka Ombudsmena. I opet zahvaljujući podršci UNICEF-a³, početkom 2017. godine Ombudsmeni su organizovali okrugli sto i s predstavnicima nadležnih organa i ustanova otvoreno razgovarali o svim preprekama i poteškoćama u implementaciji preporuka, kao i o svim drugim problemima⁴. Pored toga, i dalje je vršena pismena korespondencija s nadležnim organima i ustanovama⁵ s ciljem da se preporuke implementiraju, unaprijedi saradnja između svih nadležnih organa i ustanova, te s krajnjim ciljem da se u što značajnijoj mjeri poštuju prava maloljetnika koji se nalaze na izvršenju krivičnih sankcija i postigne svrha izvršenja krivičnih sankcija.

Ombudsmeni smatraju da poboljšanje institucionalnog tretmana maloljetnika u sukobu sa zakonom predstavlja imperativ za sve nadležne organe „*jer svaki „promašaj” društva, odnosno svaka negativna njegova reakcija u ovom segmentu društvenog ponašanja može imati katastrofalne posljedice po dijete u sukobu sa zakonom, ali i po društvo u cjelini.*”

Zajednička saradnja UNICEF-a u Bosni i Hercegovini i Institucije ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Institucija) rezultirala je dokumentom pod nazivom: *Izvjestaj o realizaciji*

2 Period januar-februar 2016. godine.

3 U okviru projekta pod nazivom „Pravda za svako dijete”

4 09. i 10.02.2017. godine u Vitezu.

5 U Instituciji ombudsmena, u Odjelu za praćenje prava djece, registrovan predmet Ž-BL-01-589/16.

preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini” i ocjena trenutnog stanja (u daljem tekstu: Izvještaj). I ovim Izvještajem, Ombudsmeni podsjećaju nadležne organe na sadržaj izdatih preporuka i ističu njihov značaj, jer one predstavljaju jasan pravac djelovanja nadležnih organa. Nastojanja Ombudsmena su da se u što značajnijoj mjeri implementiraju izdate preporuke, a to je i razlog zbog kojeg UNICEF u Bosni i Hercegovini i dalje pruža podršku Instituciji.

Zaštita maloljetnika u sukobu sa zakonom od torture, neljudskog i ponižavajućeg tretmana je permanentan zadatak svih nadležnih organa i institucija, i ona podrazumijeva aktivnu ulogu ne samo preventivnih mehanizama, već i Ombudsmena, predstavnika zakonodavne vlasti, pravosuđa i organizacija civilnog društva.

II METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Izveštaj o realizaciji preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini” i ocjena trenutnog stanja je istraživačkog karaktera.

Izveštaj je sačinila Radna grupa formirana u okviru Institucije Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine⁶, a koja je u periodu od 19.06.2018. do 27.06.2018. godine posjetila sve ustanove u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini⁷.

Posjete pobrojanim ustanovama su obavljene s ciljem da se utvrdi da li su i u kojoj mjeri navedene ustanove postupile u skladu s preporukama Ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Ombudsmen) iz navedenog dokumenta, odnosno da li su uvažile savjete i razmotrile zabrinutosti Ombudsmena, s tim da su ove posjete, uz podršku UNICEF-a, iskorištene i da se ponovo sagledaju uslovi smještaja maloljetnika, stepen zaštite njihovih prava od torture, nehumanog i ponižavajućeg ponašanja (sigurnost maloljetnika), kao i pristup obrazovanju, pravnoj pomoći i zdravstvenoj zaštiti. Posebna pažnja tokom posjeta je posvećena odvojenosti maloljetnika od punoljetnih osoba, rezultatima tretmana, kadrovskoj strukturi zaposlenih (stručnog osoblja), obrazovanju maloljetnika i kontaktima s vanjskim svijetom.

Bez obzira na činjenicu da preventivni mehanizam još uvijek nije uspostavljen, Ombudsmeni nastoje da u skladu sa svojim trenutnim mandatom i raspoloživim kapacitetima (iako se suočavaju s nedostatkom materijalnih i ljudskih resursa), obavljaju poslove ovog mehanizma, svjesni njegovog značaja, posebno kroz rad Odjela za zaštitu prava pritvorenika/zatvorenika i Odjela za praćenje prava djece. Cilj djelovanja preventivnog mehanizma je, da kontinuiranim posjetama u ustanovama za zadržavanje lica lišenih slobode, djeluje preventivno i spriječi torturu, da se redovno provjerava tretman lica lišenih slobode i daju preporuke nadležnim organima u cilju poboljšanja tretmana i položaja lica lišenih slobode i da se spriječi tortura, surovi, neljudski ili ponižavajući postupci i kažnjavanje, uzimajući u obzir relevantne norme Ujedinjenih nacija, kao i da podnosi prijedloge i daje mišljenja u vezi s važećim ili predloženim zakonima.⁸

Sve posjete su bile najavljene i o aktivnostima Ombudsmena su, pored direktora ustanova, obaviještene i nadležna ministarstva. Tokom posjeta obavljani su razgovori s direktorima/rukovodiocima ustanova i stručnim osobljem. Članovi Radne grupe obišli su i sve prostorije posjećene ustanove kako bi ustanovili uslove smještaja i izvršili uvid u relevantnu dokumentaciju. Ombudsmeni su posebnu pažnju posvetili razgovorima s maloljetnicima, poštujući njihovo pravo na participaciju i slobodu izražavanja mišljenja⁹.

S obzirom da je u Analizi dat relevantan prikaz međunarodnih standarda i domaćeg zakonodavstva u ovoj oblasti, u ovom Izveštaju se ne navodi zakonodavni/pravni okvir.

6 Radnu grupu su činili: prof. dr. Ljubinko Mitrović - Ombudsmen Bosne i Hercegovine, Aleksandra Marin Diklić - šefica Odjela za praćenje prava djece, Rada Kafedžić - šefica Odjela za praćenje prava pritvorenika i zatvorenika i stručne savjetnice u ovim Odjelima: Lamija Sivić Hodžić, Andrea Čaluk i Dejana Kozomara.

7 ANEX 1.

8 Opcioni protokol, član 19.

9 Konvencija UN o pravima djeteta, član 12.

Sadržinski gledano, prije prikaza trenutnog stanja u ustanovama, u Izvještaju ukratko podsjećamo na ranije upućene preporuke i zaključke Ombudsmena, a potom upoznajemo nadležne organe, ustanove i sve druge zainteresovane o dosadašnjoj realizaciji već izdatih preporuka, uočenim problemima i poteškoćama prije posjeta ustanovama. Posebnu pažnju posvetili smo realizaciji preporuka koje su upućene nadležnim ministarstvima, tj. tzv. generalnim preporukama.

Nakon sagledavanja stanja u svim ustanovama, Ombudsmeni su na kraju ovog Izvještaja uputili/ponovili preporuke.

Ombudsmeni iskazuju zahvalnost rukovodiocima i osoblju ustanova obuhvaćenih posjetama koji su članovima Radne grupe pružili sve potrebne informacije, te nesmetan pristup svim prostorijama, evidencijama i omogućili razgovor s maloljetnicima.

III IZVOD IZ „ANALIZE STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM U BOSNI I HERCEGOVINI - GENERALNE PREPORUKE”

U ovom poglavlju Izvještaja, Ombudsmeni podsjećaju na Analizom upućene preporuke i zaključke, a potom upoznaju nadležne organe i sve druge zainteresovane o dosadašnjoj realizaciji preporuka, uočenim problemima i poteškoćama prije posjeta ustanovama.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine upućuju sljedeću preporuku Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, Vladi Republike Srpske, Vladi Kantona Sarajevo i Vladi Tuzlanskog kantona:

- » Da izvrše izdvajanje budžetskih sredstava potrebnih za upošljavanje dodatnog kadra u ustanovama za izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora i ustanovama za izvršavanje vaspitnih/odgojnih mjera.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde i Ministarstvu pravde Republike Srpske:

- » Da u okviru stručnog usavršavanja profesionalaca koji su uključeni u tretman maloljetnika u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija, organizuju kontinuiranu, specijalizovanu i licenciranu obuku koja će zadovoljiti najviše domaće i međunarodne standarde.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

- » Da podrže zavodske ustanove u naporima u cilju osiguranja češćeg korištenja pogodnosti u mjestu stanovanja porodice maloljetnika, kao i drugih pogodnosti propisanih zakonom. U tu svrhu Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju i korištenje modela „medijacije u zajednici”¹⁰ kao inovativnog programa u sferi restorativne pravde.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

- » Da prema zakonodavcu zagovaraju konceptualne promjene u vezi s postojećom politikom „mogućnosti na uslovni otpust”, u smislu uvođenja politike „prava na uslovni otpust za maloljetnike”, kada se na osnovu postignutog uspjeha u odgoju može opravdano očekivati da maloljetnik ubuduće neće činiti krivična djela i da će se u sredini u kojoj živi dobro ponašati. Ombudsmeni Bosne i Hercegovine nakon obilaska svih ustanova ocjenjuju da postoji veoma nizak stepen odobravanja uslovnog otpusta.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

¹⁰ Pojam medijacije u smislu člana 12 nj) Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske, člana 12 r) Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i člana 12 o) Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine je proces posredovanja u kojem neutralna treća osoba (medijator) pomaže žrtvi i učiniocu krivičnog djela da komunikacijom postignu obostrano prihvatljivo rješenje spora.

- » Da intenzivnije razvijaju programe postpenalne zaštite maloljetnika.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

- » Da svakom maloljetniku za vrijeme trajanja odgojne mjere i kazne maloljetničkog zatvora osiguraju što kvalitetnije obrazovanje, uvažavajući i njihovo pravo na izražavanje mišljenja i participaciju u skladu sa Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, a tamo gdje im je započeto školovanje onemogućeno, obezbijede preduslove i sredstva za njegov nastavak.¹¹

Rok za realizaciju preporuke: odmah i permanentno.

- » Da regulišu pitanje ostvarivanja prava na besplatnu zdravstvenu zaštitu maloljetnika smještenih u ustanove za izvršenje krivičnih sankcija.¹²

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » Da sačine sveobuhvatnu strategiju za upravljanje problemom ovisnosti i prevencijom samopovređivanja maloljetnika koji izvršavaju krivične sankcije u ustanovama.

Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.

- » Da zajedničkim aktivnostima, uz podršku UNICEF-a i Ombudsmena Bosne i Hercegovine, dogovore i organizuju razmjenu iskustava stručnog osoblja iz Vaspitno-popravnog doma Banja Luka i Odgojno-popravnog doma Orašje odmah po početku rada, kao i razmjenu iskustava stručnog osoblja odgojnih centara u Federaciji Bosne i Hercegovine, nakon što dođe do osnivanja vaspitnih centara u Republici Srpskoj. Ombudsmeni smatraju da bi međusobna razmjena dobrih praksi doprinijela ujednačavanju prava maloljetnika u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini, te u tom pravcu preporučuju da nadležna entitetska ministarstva u što skorijem roku organizuju obuke i međusobnu razmjenu dobrih praksi periodično.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu pravde Republike Srpske:

- » Da poduzme neophodne aktivnosti na osnivanju vaspitnog centra za maloljetnike čijim bi se radom osigurao kratkotrajni, ali intenzivni tretman maloljetnika, posebno uvažavajući primjere dobrih praksi odgojnih centara u Sarajevu i Tuzli, a sve u skladu sa Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske.

Rok za realizaciju preporuke: dvije godine.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde:

- » Da donese Pravilnik o korištenju pogodnosti za maloljetnike smještene u ustanove za izvršavanje krivičnih sankcija.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci.

11 Član 126. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske i član 127. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

12 Član 127. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Republike Srpske i član 128. Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine:

- » Da u okviru svojih nadležnosti uspostavi adekvatne mehanizme za trajno praćenje rada sudija i tužilaca u cilju potpunog poštivanja obaveza koje su propisane zakonima o zaštiti i postupanju s maloljetnicima i djecom u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini, posebno kada su u pitanju njihove obaveze nadzora nad izvršenjem izrečenih sankcija obilaskom ustanova.

Rok za realizaciju preporuke: tri mjeseca.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Centru za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine i Centru za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske:

- » Da intenzivnije poduzimaju mjere s ciljem sticanja posebnih znanja i kontinuiranog stručnog osposobljavanja i usavršavanja sudija i tužilaca iz oblasti dječijih prava, prestupništva mladih i njihove krivičnopravne zaštite, kao i da osnažuju tužioce i sudije za što češće izricanje alternativnih mjera.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci i kontinuirano.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske, Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike i kantonalnim ministarstvima za socijalnu politiku:

- » Da zbog veoma važne uloge koju u pružanju postpenalne zaštite maloljetnika imaju centri za socijalni rad i druge ustanove socijalne zaštite, rade na realizaciji programa postpenalne zaštite maloljetnika.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci i permanentno.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Maloljetničkom zatvoru Istočno Sarajevo, Odjeljenju maloljetničkog zatvora pri Kazнено-popravnom zavodu Zenica, Vaspitno-popravnom domu pri Kazнено-popravnom zavodu Banja Luka, Odgojno-popravnom domu pri Kazнено-popravnom zavodu Tuzla, Javnoj ustanovi Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo, Kantonalnoj javnoj ustanovi Disciplinski centar za maloljetnike Sarajevo i Odgojnom centru Tuzlanskog kantona:

- » Da u neposredni rad s maloljetnicima uključe volontere iz zajednice koji bi kroz programe psihosocijalne podrške mogli značajno doprinijeti resocijalizaciji. U tom pravcu Ombudsmeni preporučuju uvođenje modela/projekta „Stariji brat, starija sestra” kao primjer dobre prakse za djecu u ustanovama socijalne zaštite koji se na našim prostorima realizuje već dugi niz godina¹³.

Rok za realizaciju preporuke: tri mjeseca.

- » Da zbog postojeće restriktivne prakse, odnosno nekorištenja pogodnosti u mjestu stanovanja porodice maloljetnika usljed negativnih sigurnosnih provjera i izvještaja policijskih uprava, uspostave i intenziviraju saradnju osoblja sa zajednicom, centrima za socijalni rad i porodicom

13 Projekat „Stariji brat, starija sestra” usmjeren je ka podršci u rješavanju problema djece bez roditeljskog staranja tokom institucionalnog zbrinjavanja i uspješno se realizuje već 12 godina. Uloga volontera, „starijeg brata ili starije sestre”, jeste da djetetu bude pozitivan model ponašanja i pruža podršku i savjete tokom druženja. Kroz druženje s volonterima djeca uče o osnovnim životnim vještinama i znanjima koja im mogu dodatno pomoći pri suočavanju s problemima koje donosi život (više o volonterskom programu i projektu na www.novageneracija.org).

maloljetnika u cilju stvaranja uslova za korištenje pogodnosti u sredini gdje će se maloljetnik vratiti.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » Da zaposlenicima koji su zaduženi za neposredni vaspitni rad s maloljetnicima obezbijede inovativne module edukacije koji su usmjereni na podršku u odrastanju, nenasilnu komunikaciju, te programe osnaživanja djece za budućnost bez rizičnih stilova življenja.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci i permanentno.

- » Da veću pažnju posvete kreiranju i realizaciji individualnih planova postupanja prilagođenih osobinama i potrebama svakog maloljetnika pojedinačno u skladu sa zakonima o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku. Plan treba obuhvatiti niz aktivnosti koje se s maloljetnikom provode u cilju podsticanja njegovog fizičkog i psihičkog zdravlja, samopoštovanja i osjećaja odgovornosti, a koji ujedno razvijaju stavove i vještine koje će ih odvratiti od ponovnog činjenja krivičnih djela. Plan treba biti usmjeren ka pripremi maloljetnika za otpust što je ranije moguće, te nagovijestiti odgovarajuće mjere nakon otpusta, a potrebno ga je ažurirati redovno uz učešće maloljetnika i koliko god je moguće i njihovih roditelja ili staratelja¹⁴.

Rok za realizaciju preporuke: odmah i nastaviti permanentno.

- » Da veću pažnju posvete zdravstvenoj zaštiti maloljetnika kao sastavnom dijelu multidisciplinarnog (medicinsko-psiho-socijalnog) programa njege koji podrazumijeva saradnju zdravstvenog tima s vaspitačem, psihologom i socijalnim radnikom.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » Da za sve maloljetnike tokom izdržavanja kazne obezbijede kolektivno osiguranje od posljedica nezgoda kod osiguravajućih društava.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » Da uvedu superviziju¹⁵ za sve zaposlene koji su u neposrednom kontaktu s maloljetnicima.

Rok za realizaciju preporuke: tri mjeseca.

- » Da uključe roditelje i zakonske staratelje u proces izvršenja sankcija, s izuzetkom u slučajevima u kojima to nije u najboljem interesu maloljetnika. Članovi šire porodice kao i šire zajednice mogu, također, učestvovati u postupku ukoliko je to potrebno.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

14 Tačka 50.1. Dodatka Preporuci br. CM/Rec (2008) 11 u vezi s Evropskim zatvorskim pravilima za maloljetne počiniocce krivičnih djela koji izdržavaju sankcije ili mjere.

15 „Supervizija je posebna edukativna, razvojna i podupiruća metoda koja omogućava pojedincu da putem vlastitog iskustva dođe do novih stručnih spoznaja i proširi spoznaje o sebi samom, da integriše praktična iskustva s teoretskim znanjem, da se oslobodi napetosti i tjeskobe, pa čak i stresa, i da kontinuirano izgrađuje svoj stručni identitet.” Kobolt, A., Žorga, S. (2000). Supervizija. Ljubljana: Univerza v Ljubljani.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju vladama entiteta i nadležnim ministarstvima:

Da formiraju posebne ustanove za liječenje i osposobljavanje maloljetnika u skladu sa zakonima o zaštiti i postupanju s maloljetnicima i djecom u krivičnim postupcima kako bi se omogućilo izricanje ove mjere, kao i mjere bezbjednosti/sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja.

Rok za realizaciju preporuke: dvije godine.

Uvažavajući rezultate ranijeg istraživanja Ombudsmena iz 2016. godine, prema nadležnim organima izvršne vlasti upućena je jedna generalna preporuka da se kontinuirano i intenzivnije razvijaju programi postpenalne zaštite maloljetnika.

Kao što je već ranije istaknuto, u ovom dijelu Izvještaja, Ombudsmeni će dati kratak osvrt na odgovore nadležnih organa nakon izdavanja preporuka, s ciljem da se ustanovi da li su i kojoj mjeri preporuke ispoštovane i šta su nadležni organi poduzeli kako bi se u što većoj mjeri implementirale.

Ombudsmeni konstatuju da je, iako je značajan broj preporuka upućen **Federalnom ministarstvu pravde**, u potpunosti izostala saradnja s ovim Ministarstvom, te da do dana sačinjavanja ovog Izvještaja, od ovog Ministarstva nije dostavljeno niti jedno pismeno izjašnjenje o realizaciji izdatih preporuka.

Ministarstvo pravde Republike Srpske, nakon upućivanja preporuka iz Analize nije dostavilo informaciju o poduzetim aktivnostima u cilju implementacije preporuka, s napomenom da su ustanove iz Republike Srpske to učinile – Kazneno popravni zavod Banjaluka (Odjeljenje Vaspitno-popravnog doma) i Kazneno-popravni zavod Istočno Sarajevo (Maloljetnički zatvor).

Na ponovno traženje, Ministarstvo pravde Republike Srpske u svom odgovoru¹⁶ obavještava Ombudsmene da je imenovan Savjet za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenje krivičnih sankcija prema maloljetnicima, te ih upoznaje o načinu njihovog rada i funkcionisanja. U svom odgovoru kratko su se osvrnuli i na Generalne preporuke. Kako navode, značajan broj preporuka je paušalno definisan i bez uzimanja u obzir zakonom propisanih obaveza.

Jedna od preporuka upućena entitetskim ministarstvima pravde bila je da zajedničkim aktivnostima, uz podršku UNICEF-a i Ombudsmena, entitetska ministarstva pravde dogovore i organizuju razmjenu iskustava stručnog osoblja iz Vaspitno-popravnog doma Banja Luka i Odgojno-popravnog doma Orašje odmah po početku rada, kao i razmjenu iskustava stručnog osoblja odgojnih centara u Federaciji Bosne i Hercegovine, a nakon što dođe do osnivanja vaspitnih centara u Republici Srpskoj. Naime, Ombudsmeni su ocijenili da bi međusobna razmjena dobrih praksi doprinijela ujednačavanju prava maloljetnika u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini, te u tom pravcu i preporučili da nadležna entitetska ministarstva u što skorijem roku organizuju obuke i međusobnu razmjenu dobrih praksi periodično. Ombudsmeni konstatuju da je ova preporuka ispoštovana na način da je stručno osoblje Odgojno-popravnog doma iz Orašja posjetilo Vaspitno-popravni dom Banja Luka.¹⁷ Međutim, riječ je o jednoj posjeti, te se ponovo ističe da bi bilo izuzetno značajno da se međusobna razmjena iskustava i praksi nastavi i ubuduće s jasnim planom rada i definisanja zajedničke saradnje pri tome cijeneći najbolji interes djeteta i činjenicu da u cijeloj Bosni i Hercegovini postoje samo dvije ustanove za izvršenje zavodske mjere upućivanja u odgojno, odnosno vaspitno-popravni dom. Također se dodaje da činjenicu da je istaknuta Preporuka ispoštovana, Ombudsmeni doznaju tek prilikom ponovnih posjeta.

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine u svom odgovoru¹⁸ iznosi stav da u okviru svojih nadležnosti za regulisanje pravnog okvira za praćenje rada nosilaca pravosudnih funkcija ne postoji zakonski osnov za uspostavljanje posebnog mehanizma za trajno praćenje rada sudija i tužilaca u pojedinačnim predmetima u cilju potpunog poštovanja obaveza koje su propisane zakonima o zaštiti i

¹⁶ Akt broj: 08.030/055-510/17 od 09.08.2017. godine.

¹⁷ April 2017. godine

¹⁸ Akt broj 06-12-515-1/2017 od 02.02.2017. godine.

postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnim postupcima u Bosni i Hercegovini. Dalje, iz odgovora proizlazi da je Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, Analizu dostavilo nadležnim sudovima i tužilaštvima kako bi se sudije i tužioci koji su zaduženi da postupaju u predmetima s maloljetnim licima koja su u sukobu sa zakonom upoznali s preporukama i uputstvima iz Analize i eventualno preduzeli odgovarajuće aktivnosti s ciljem unapređenja sistema nadzora nad izvršenjem izrečenih sankcija maloljetnicima.

Ombudsmeni pozivaju Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine da ponovno i ovaj Izvještaj dostavi svim nadležnim sudovima u Bosni i Hercegovini, apelujući na predsjednike sudova da potiču sudije za maloljetnike na potpuno izvršavanje svojih zakonskih obaveza.

Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca Republike Srpske nije nakon upućivanja preporuke i dostavljanja Analize dostavio Ombudsmenima odgovore, ali to čine na ponovno traženje Ombudsmena¹⁹. Ombudsmene obavještavaju da od početka primjene Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, organizuju kontinuiranu obuku za sudije i tužioce koji rade na poslovima iz oblasti prestupništva mladih i njihove krivičnopravne zaštite.

Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine do dana sačinjavanja ovog Izvještaja nije dostavio svoja izjašnjenja o realizaciji preporuka Ombudsmena.

Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske se nakon upućivanja preporuka i Analize nije očitovalo. Na ponovno traženje Ombudsmena, dostavljaju svoje izjašnjenje²⁰ u vezi s radom na realizaciji programa postpenalne zaštite maloljetnika. Ovo ministarstvo se isključivo poziva na Zakon o socijalnoj zaštiti Republike Srpske²¹, navodeći da centri za socijalni rad pružaju podršku maloljetnicima u sukobu sa zakonom i njihovim porodicama u svim fazama postupka, u skladu s potrebama na terenu, raspoloživim budžetskim sredstvima i stručnim kadrom. Također, stručni radnici centara za socijalni rad kontinuirano prolaze obuke.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike dostavlja odgovor²² u vezi s generalnim preporukama tek nakon upućivanja ponovnog akta Ombudsmena. Ovo ministarstvo cijeni da je za realizaciju generalne preporuke koja se tiče postpenalne zaštite maloljetnika potrebno uključiti kantonalna ministarstva nadležna za oblast socijalne zaštite. Ombudsmeni koriste priliku da istaknu da je Analiza iz 2016. godine upućena i kantonalnim ministarstvima nadležnim za socijalnu zaštitu, kao i da će i ovaj Izvještaj biti dostavljen navedenim ministarstvima.

Ombudsmeni sa zabrinutošću primjećuju da se sistemu pomoći poslije izvršenja zavodskih mjera i kazne maloljetničkog zakona ne posvećuje dužna pažnja i da se samo formalno postupa u skladu s odredbama zakona²³. Tokom posjeta je uočeno da je potrebna bolja koordinacija institucija prilikom izrade i primjene programa pomoći poslije izvršenja zavodskih mjera i kazne maloljetničkog zatvora, na način da se ostvari svrha pružanja ove pomoći.

Izjašnjenja o realizaciji preporuka koje su upućene svim ustanovama u kojima se nalaze maloljetnici u sukobu sa zakonom, bit će iznesena u dijelu koji se tiče analize stanja u ustanovama nakon obavljenih posjeta u 2018. godini.

19 Akt broj 06-615-01-258/17 od 17.07.2017. godine.

20 Akt broj 11/05-500-556/17 od 26.07.2017. godine.

21 „Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 37/12 i 90/16.

22 Akt broj 05-35/16-1870/17 od 17.08.2017. godine.

23 Glava „Pomoć poslije izvršenja zavodskih mjera i kazne maloljetničkog zatvora”, entitetski Zakoni o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku.

IV ZAKLJUČCI S RADIONICE ODRŽANE 9. I 10.2.2017. GODINE U VITEZU, A U VEZI S REALIZACIJOM PREPORUKA IZ „ANALIZE STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM U BOSNI I HERCEGOVINI”

U cilju praćenja realizacije preporuka iz Analize, uz podršku UNICEF-a²⁴, održana je radionica u Vitezu, dana 09. i 10.02.2017. godine. Ombudsmeni su na Radionici upoznali predstavnike ustanova i nadležnih organa o dotadašnjoj realizaciji Preporuka, ali i s odgovornima diskutovati o svim poteškoćama i izazovima s kojima se susreću u svom svakodnevnom radu.

Prije početka rada u grupama, predstavnici Federalnog ministarstva pravde, upoznali su sve prisutne da će Maloljetnički zatvor u Zenici biti preseljen u Kazneno-popravni zavod Orašje.

Zaključci s Radionice su:

1. Da se osnuje posebna ustanova za smještaj djece s poteškoćama u razvoju i s problemima mentalnog zdravlja u Federaciji Bosne i Hercegovine²⁵. Procijenjeno je da se radi o ozbiljnom problemu, a kroz diskusiju se ukazalo da KPZ Sarajevo i KPZ Zenica imaju problema u oblasti zaštite mentalnog zdravlja. Bilo je i diskusije u vezi sa snošenjem troškova zdravstvene zaštite maloljetnika u sukobu sa zakonom.
2. Da se imenuje Savjet za praćenje rada i unapređenja rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloljetnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine, sve u skladu sa zakonima o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku. Prilikom izlaganja, predstavnik Ministarstva pravde Republike Srpske istakao je da Savjet u Republici Srpskoj funkcioniše, od 2012. godine, dok se u Federaciji Bosne i Hercegovine, formiranje očekuje u što skorijem periodu. Učesnici radionice su komentarisali da je neophodno u rad Savjeta uključiti predstavnike ustanova, koji neposredno rade s maloljetnicima, posebno uvažavajući činjenicu da je takva mogućnost i propisana zakonima.
3. Da se u Zavodu za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo formira Odjeljenje za opservaciju i dijagnostiku²⁶.
4. Da se organizuju dodatne obuke osoblja u skladu sa zakonima o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku, a posebno obezbijediti kontinuitet obuke i edukacije sudija i tužilaca u Bosni i Hercegovini.
5. Preporuke Ombudsmena koje se odnose na dodatna izdvajanja budžetskih sredstava za zapošljavanje i edukacije su itekako korisne, te se podržavaju nastojanja Ombudsmena da se uspostavi i intenzivira saradnja između ustanova, a kada se radi o Preporukama upućenim svim

24 U okviru projekta pod nazivom „Pravda za svako dijete”.

25 Pod ovim terminom i u okviru takve ustanove podrazumijevao bi se i tretman odvikavanja maloljetnika ovisnih o psihoaktivnim supstancama.

26 S ciljem identifikacije, utvrđivanja i procjene etiologije i stepena intenziteta prisutnih poremećaja u ponašanju kod djece.

ustanovama, učesnici radionice smatraju da za realizaciju istih ne postoje nikakve smetnje, s obzirom na to da ustanove već postupaju po propisima koji uređuju sljedeće oblasti:

- angažovanje volontera i vanjskih saradnika;
- intenziviranje saradnje s porodicom, organima starateljstva i policijom;
- edukacija osoblja;
- sve aktivnosti u vezi s individualnim planovima postupanja;
- multidisciplinarni rad u ustanovama (u tretmanu).

6. Da Ombudsmeni izjave maloljetnika u sukobu sa zakonom i njihova mišljenja uzmu s rezervom, te da njihove navode treba provjeriti s upravom.

Ovaj zaključak se tiče metodologije istraživanja, a predstavnici ustanova i nadležnih organa (učesnici Radionice) istakli su da se posebna pažnja mora posvetiti razgovoru s upravom ustanove, ali i razgovoru sa stručnim osobljem. Npr. predstavnici Kazneno-popravnog zavoda Istočno Sarajevo istakli su da su nezadovoljni Analizom, jer nije dat prikaz stvarnog stanja, npr. da bi uvidom u njihove evidencije članovi tima zasigurno vidjeli da postoje individualni planovi postupanja. Na radionici su istakli da je pogrešno konstatovano u Analizi da je od formiranja ustanove odobren samo jedan uslovni otpust, jer od osam maloljetnika koji su se nalazili na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora samo jednom nije odobren uslovni otpust. Istakli su i da ne mogu vjerovati da su maloljetnici izjavili da nisu zadovoljni kvalitetom ishrane i da to apsolutno nije tačno.

7. Da Ombudsmeni radne verzije svojih izvještaja i analiza dostavljaju na čitanje i očitovanje nadležnim ustanovama.

Ombudsmeni su uvažili ovaj zaključak, te je ovaj Izvještaj u radnoj verziji
prosljeđen svim ustanovama.

8. Potrebno je obezbijediti da se maloljetnici redovno obilaze od strane sudija za maloljetnike, s ciljem ostvarivanja neposrednog kontakta s maloljetnikom i stručnim osobama koji se brinu o izvršenju mjera, a kako bi mogli cijeniti uspjeh postignut u odgoju i pravilnom razvoju ličnosti maloljetnika.

Na radionici su istaknuta i pozitivna zapažanja u vezi s Analizom. Značajno je što su Analizom obuhvaćene sve ustanove u Bosni i Hercegovini, te što Analiza pruža prikaz realnog stanja. Pozitivno je i što u ustanovama ne boravi velik broj maloljetnika, a posjete predstavnika nezavisnih institucija doprinose objektivnosti u radu. Preporuke Ombudsmena vide kao pomoć u rješavanju svakodnevnih problema s kojima se u radu susreću, te unapređenju generalnog stanja u ovoj oblasti ljudskih prava. Bilo je rasprave i o tome da li posjete treba najavljivati ili ne, te se većina složila da im to ne igra veliku ulogu, odnosno da nemaju, niti bi imali, problem s nenajavljenim posjetama.

V ANALIZA TRENUTNOG STANJA U USTANOVAMA U KOJIMA SU SMJEŠTENI MALOLJETNICI U SUKOBU SA ZAKONOM

5.1. USTANOVE ZA IZVRŠENJE KAZNE MALOLJETNIČKOG ZATVORA

5.1.1. Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo

Opšti podaci o ustanovi: Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo jedina je ustanova za izvršenje kazne maloljetničkog zatvora osoba muškog spola u Republici Srpskoj. S radom je započeo u septembru 2008. godine u sastavu Kazneno-popravnog zavoda Istočno Sarajevo (u daljnjem tekstu: KPZ Istočno Sarajevo), ali u potpuno fizički odvojenom objektu osposobljenom za tu namjenu.

Kadrovska struktura: Trenutnu kadrovsku strukturu čine šef Odjeljenja maloljetničkog zatvora Istočno Sarajevo, šefica tretmana, dva vaspitača (od kojih je jedna vaspitačica prešla na žensko odjeljenje), dok su pedagog, psiholog i socijalni radnik maloljetnicima na raspolaganju svaki radni dan od 07:00 do 15:00 sati, uz napomenu da su istovremeno angažovani i u Odjeljenju za žene Kazneno-popravnog zavoda Istočno Sarajevo. U odnosu na stanje prezentovano u Analizi nedostaje specijalni pedagog koji je otišao u penziju.

Ombudsmeni preporučuju da se preduzmu neophodni koraci da se **obezbijedi** prijem specijalnog pedagoga u radu s maloljetnicima.

Jedna od ranijih preporuka ovoj ustanovi bila je i da se obezbijedi dodatno osposobljavanje stručnog kadra u cilju ostvarivanja što kvalitetnijeg tretmana maloljetnika. U svom odgovoru²⁷ ova ustanova ističe da njihovo osoblje učestvuje u svim ponuđenim oblicima edukacije i da su zaposleni stekli certifikat o stručnoj osposobljenosti za obavljanje poslova iz oblasti prestupništva mladih i krivično pravne zaštite djece i maloljetnika.

Uvažena je i sugestija Ombudsmena da individualni program postupanja bude dostupan i samom maloljetniku.

Kapacitet ustanove i struktura maloljetnika: Predviđeni kapacitet je 20 osuđenika, a prema tvrdnjama uprave, Maloljetnički zatvor Istočno Sarajevo bi u sadašnjim uslovima mogao primiti i veći broj maloljetnika. S tim u vezi Ombudsmeni cijene, na osnovu pregleda ustanove i uvjeta u kojima trenutno maloljetnici izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora, da objekat zadovoljava uslove odgovarajućeg smještaja za desetak maloljetnih lica, a smještaj većeg broja maloljetnika u ovoj ustanovi doveo bi u pitanje efikasnost njihovog tretmana. Za vrijeme posjete kaznu zatvora izdržavala su dva maloljetnika – dvadesetdvođodišnjak osuđen na kaznu maloljetničkog zatvora za krivično djelo ubistva i dvadesetogodišnjak osuđen za krivično djelo silovanja.

27 Akt broj 08/1.04/240-1367/16 od 04.11.2016. godine.

Prostorni resursi: Maloljetnici koji izdržavaju kaznu u ovom zatvoru imaju na raspolaganju učionicu s dva računara u prizemlju objekta, priručnu biblioteku, dva pisaća stola i TV. Također, postoji i priručna kuhinja s frižiderom i šporetom na kojem se može napraviti kafa i čaj. Stacionar je opremljen s jednim krevetom i madracem, tuš kadom i WC šoljom. Na spratu su spavaonice s četiri drvena kreveta s madracem, ormarićima na kojima se nalaze plan dnevnih aktivnosti, individualni plan i program za postupanje, vješalice za odjeću. Sobe su čiste, uredne, kreveti zategnuti. Toaleti imaju četiri tuš kabine, četiri umivaonika na kojima dvije česme rade a druge dvije nisu u funkciji uz obrazloženje da je to iz razloga što su trenutno u ustanovi smještene dva lica. Imaju sobu za rekreaciju, dnevni boravak i radionicu za mehaničarsko-stolarske aktivnosti koja je novina u odnosu na period od prije dvije godine. Radom u ovoj radionici renovirane su sve klupe u krugu zatvora. Uočeno je da je dnevni boravak prostran, s dovoljno prirodnog svjetla, provjetren, opremljen TV-om, tablom za pisanje, geografskom kartom, međutim, bez adekvatnog namještaja za boravak i korištenje. Na pitanje da li su rešetke na prozorima neophodne dobili smo obavijest da je ova ustanova ipak maloljetnički zatvor.

Soba za rekreaciju je opremljena s pokretnom trakom, trenažerom, benčom i strunjačom kao i s krevetom na sprat. Vanjski dio objekta sadrži drveni sto s klupom, te sto za stolni tenis. Prilikom obilaska uočeno je da su sve prostorije čiste i da se uredno održavaju. Veliki travnjak uredno održavaju maloljetna lica tako što redovno kose travu i rade ostale poljske radove u plateniku i voćnjaku.

Ispitujući napredak koji je ostvaren u vezi s realizacijom preporuke Ombudsmena da se u svim prostorijama obezbijedi adekvatan način grijanja uočeno je da je taj problem riješen na način da se sve prostorije griju na struju, TA pećima i konvektorima.

Odijevanje i ishrana: Maloljetnicima je dopušteno nošenje vlastite odjeće i obuće koja je prikladna klimatskim uslovima. Ukoliko maloljetnici nemaju vlastitu odjeću ili je ona u krajnje neurednom stanju odjeća im se obezbjeđuje o trošku ustanove.

Objekat nema opremljenu kuhinju, pa maloljetnici u terminu kada završe objedovanje ostalih zatvorenika imaju obezbijedene obroke u restoranu Kazneno-popravnog zavoda koji se nalazi u drugoj prizemnoj zgradi. Kuhinja u tom objektu djeluje održavano, higijena je dobra, te postoji prirodni dotok svjetlosti i zraka. Kuhinja je opremljena šporetom, frižiderom, kazanima i zamrzivačem koji djeluju održavano. U frižideru su zatečeni uzorci hrane koji se čuvaju 24 sata od podjele obroka. Jelovnik je vidno istaknut u kuhinji. Trpezarija se nalazi u istoj zgradi u kojoj se nalazi i kuhinja. Djeluje održavano, pod je prekriven keramičkim pločicama, te je opremljena drvenim stolovima i stolicama. Trpezarija ima velike prozore, osvjetljenost je dobra, postoji prirodni dotok svjetlosti i zraka. Maloljetnici u razgovoru navode da su zadovoljni kvalitetom ishrane te da učestvuju u kreiranju jelovnika. Svakodnevna ishrana po mišljenju maloljetnika zadovoljava količinom i kvalitetom. Sezonske salate ima uvijek i u dovoljnim količinama, voće tri puta sedmično a u zimskom periodu kompot. Praznični jelovnici su nešto bogatiji utoliko što uključuju kvalitetnije meso i kolače. Kuharice se trude da maksimalno ugone maloljetnicima u pogledu hrane i slastica tako da su u maju zajedno s njima napravili i plan ishrane. Kuharice su posebno emotivno doživjele kritike iz Analize da je hrana loša obzirom da smatraju da to ne stoji i da se trude da ugone maloljetnicima kad god mogu. Jedan maloljetnik je naveo da imaju pravo na prijem paketa. Paket služi kao dopuna ishrani iz zatvorske kuhinje. Maloljetnici mogu koristiti kantinu utorkom i petkom.

Tretman maloljetnika: U razgovoru maloljetnici nisu imali primjedbi na tretman u ustanovi niti na postupanje ovlaštenih službenih lica. Navode da su zadovoljni uslovima smještaja, kao i odnosom sa službenim osobljem i upražnjavanjem slobodnih aktivnosti. Ističu da bi mogli organizirati kolektivne igre, kao npr. fudbal, košarku kada bi na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora bilo više maloljetnika. U svakom slučaju su zadovoljni, jer borave dosta na svježem zraku obzirom da imaju priliku redovno kositi veliki travnjak i baviti se radom u plateniku. Posjete imaju redovno, ukazuju da s vaspitačima mogu razgovarati kad god žele. Jedan maloljetnik je u pogledu omjera kazne ispunio uslove za korištenje vanzavodskih pogodnosti koje koristi za odlazak u grad i kući te se uredno vraća.

Prijedlog individualnog plana tretmana sačinjava stručni tim koji potom usvaja direktor Kazneno-popravnog zavoda Istočno Sarajevo. U razgovoru sa zaposlenima koji su direktno uključeni u kreiranje individualnih planova istaknuto je da njihov sadržaj prati principe iz Smjernica za sačinjavanje programa postupanja i individualnih planova za postupanje s ranjivim kategorijama zatvorenika u zatvorima u Bosni i Hercegovini.

Ombudsmeni sa zabrinutošću konstatuju da stručno osoblje boravi s maloljetnicima osam sati dnevno, i to radnim danom, što smatraju nedovoljnim za ostavriavanje njihove uloge.

Prema navodima uprave ustanove, svaki maloljetnik već prilikom boravka u Odjeljenju za prijem i opservaciju, koji može trajati do 30 dana, biva upoznat sa svojim pravima i obavezama, te odredbama Pravilnika o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mlađih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora, što je novina u odnosu na Analizu kada nije bilo prijemnog odjeljenja već su se odmah smještali u kolektiv.

Uvidom u Lični list maloljetnika vidljivo je da on sadrži sve propisane obrasce: autobiografiju, ocjenu radne sposobnosti, zdravstveni list, mišljenje ljekara, socijalnu anamnezu (podatke o porodici, obrazovni status i zaposlenje, materijalno stanje), odnos prema počinjenom krivičnom djelu, mišljenje socijalnog radnika u vezi s daljim tretmanom, identifikaciju prioriternih potreba i dr. Ombudsmeni primjećuju da je došlo do nekoliko važnih pomaka, jer su individualni planovi tretmana sastavni dio Ličnog lista i obuhvataju: ciljeve tretmana, sredstva za njihovu realizaciju, prioritetni plan, radnu terapiju, održavanje kontakata s porodicom, sve kako bi se unaprijedila i održala pozitivna motivacija.

Osoblje ustanove nastoji, kada god je to moguće i u što većoj mjeri, uključiti roditelje u kreiranje i realizaciju individualnih planova, iako su odnosi između djece i roditelja često poremećeni pa se na punu podršku porodice, nažalost, ne može računati.

Ombudsmeni svakako podržavaju napore osoblja ustanove da u što većoj mjeri uključe roditelje u rad s maloljetnicima i ovakvu praksu smatraju izuzetno pozitivnom.

Kada je riječ o organizovanju i provođenju tretmana maloljetnika, otežavajuća okolnost za organizovanje grupnih aktivnosti i angažovanje instruktora za određene radne aktivnosti, kao i prilikom organizovanja programa asertivnih treninga i programa nenasilne komunikacije, jeste mali broj maloljetnih lica koja izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora. Vaspitači navode da u radu s maloljetnicima primjenjuju specijalne programe kontrole bijesa koji se provode individualnim razgovorima, pri tome ističući da nemaju standardizovana pravila rada.

Ombudsmeni su u Analizi preporučili ustanovi da se poduzmu napori i iznađu mogućnosti za organizovanje radnog i okupacionog angažmana maloljetnika u cilju njihovog stručnog osposobljavanja, obrazovanja i rehabilitacije. Nakon upućene preporuke, ustanova je dostavila izjašnjenje²⁸ u kojem je navedeno da je uvažena navedena preporuka, na način da su slobodne i nekoristene prostorije u krugu maloljetničkog zatvora počeli koristiti kao priručnu radionicu. Pored toga, maloljetnici se dodatno osposobljavaju za poljoprivredne radove, kao i za vodoinstalaterske, mehaničarske, elektro i automehaničarske poslove.

28 Akt broj 08/1.04/240-1367/16 od 04.11.2016. godine.

Ombudsmeni pohvaljuju poduzete napore ustanove u realizaciji preporuke koja se tiče organizovanja radnog i okupacionog angažmana maloljetnika.

Obrazovanje i stručno osposobljavanje: Prema navodima uprave jedan maloljetnik je završio srednju školu i uspisao fakultet, koji namjerava pohađati prilikom korištenja vanzavodskih pogodnosti, dok je drugi završio osnovnu školu po specijalnom programu.

Pogodnosti i sankcije: U razgovoru s osobljem ustanove istaknuto je da se u tretmanu maloljetnika primjenjuju modeli nagrađivanja i modeli kažnjavanja u skladu s odredbama Pravilnika o organizaciji rada i načinu života maloljetnih i mlađih punoljetnih lica koja se nalaze na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora, a koji propisuje pogodnosti unutar ustanove (korištenje vlastitog elektronskog uređaja za reprodukciju zvuka, uređenje životnog prostora ličnim stvarima, dodjeljivanje nagrade u novcu ili stvarima, prijem posjete bez nadzora u prostorijama za posjete u odjeljenju, češće primanje posjeta i paketa, prošireno pravo na prijem posjeta i boravak s bračnim ili vanbračnim drugom u namjenskoj prostoriji). Pogodnosti van kruga ustanove obuhvataju slobodan izlazak u grad s porodicom, slobodan samostalan izlazak u grad, posjeta sportskim, kulturnim i drugim prikladnim događajima izvan odjeljenja, posjeta porodici, srodnicima i drugim bliskim licima za vrijeme vikenda i praznika i dodatna odsustva iz odjeljenja do 15 dana.

Zdravstvena zaštita: Zdravstvena služba Kazneno-popravnog zavoda Istočno Sarajevo ima stalno uposlenog stomatologa i medicinsku sestru, dok su ljekar opšte prakse i neuropsihijatar na raspolaganju određenim danima i po potrebi. U toku je prijem ljekara opšte prakse na neodređeno vrijeme. Prema navodima uprave, u roku od 24 sata od prijema maloljetnika obavlja se ljekarski pregled, a jednom godišnje vrši se sistematski pregled u obližnjoj bolnici ili domu zdravlja.

Zdravstvena služba je izvan kruga maloljetničkog zatvora, međutim, dostupna je maloljetnicima po potrebi. Ambulanta u ustanovi je dobro snabdjevena lijekovima. Ukoliko bi se ukazala potreba za pružanjem neke zdravstvene usluge koja se ne može pružiti unutar KPZ maloljetnik se upućuje u Dom zdravlja, odnosno bolnicu Kasindo. Intervjuisani maloljetnici ističu da se ljekarski pregled obezbjeđuje krajnje jednostavno. Potrebno je da se maloljetnik samo javi službi obezbjeđenja ili bilo kom zaposlenom, nakon čega će biti odveden kod ljekara. Na taj način se dostupnost ljekara smatra potpunom. Inače, maloljetnici na izdražavanju kazne su dobrog zdravlja i nije bilo potrebe za intervencijom izvan kruga ustanove.

Osoblje ustanove prilikom redovnog dvomjesečnog izvještavanja, sudiji za maloljetnike, tužitelju za maloljetnike i nadležnom centru za socijalni rad dostavlja i izvještaj o vladanju i psihičkom stanju maloljetnika.

Žalbene procedure: U razgovoru s maloljetnicima utvrđeno je da su oni upoznati s mogućnošću upućivanja žalbi na uslove smještaja i tretmana. Posebne evidencije o broju i vrsti pritužbi koje su podnijeli maloljetnici u okviru Maloljetničkog zatvora nema, ali takve se evidencije vode na nivou Kazneno-popravnog zavoda.

Nakon izrade radne verzije Izvještaja o realizaciji preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini iz 2016. godine” i ocjene trenutnog stanja, ova verzija Izvještaja je upućena na zapažanje Maloljetničkom zatvoru Istočno Sarajevo koji u ostavljenom roku nije dostavio nijednu primjedbu ni sugestiju.

Preporuke Ombudsmena Bosne i Hercegovine:

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu pravde Republike Srpske i Kazneno-popravnog zavodu Istočno Sarajevo da:

- » Obezbjede 24-satno prisustvo stalno zaposlenog stručnog osoblja ustanove tokom svih sedam dana u sedmici, u radu s maloljetnicima;
Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.

- » Opreme dnevni boravak namještajem pogodnim za boravak i korištenje maloljetnika.
Rok za realizaciju preporuke: tri mjeseca.

5.1.2. Izvršenje kazne maloljetničkog zatvora i zavodske odgojne mjere upućivanja u odgojno-popravni dom u Federaciji Bosne i Hercegovine

Na samom početku Ombudsmeni ukazuju da zbog činjenica da su Odjel odgojno-popravnog doma i Odjel za izvršenje maloljetničkog zatvora smješteni u istom krugu, ograđeni zajedničkim zidom i da u tretmanu s maloljetnicima radi isto stručno osoblje, kao i služba obezbjeđenja, te da maloljetnici imaju međusobni kontakt, ova dva odjela će biti posmatrana i prikazana kao jedna ustanova. Imajući u vidu Analizu, najveće promjene su upravo nastale u vezi s ustanovama za izvršenje zavodske mjere upućivanja u odgojno-popravni dom i za izvršenje kazne maloljetničkog zatvora u Federaciji Bosne i Hercegovine. Odgojno-popravni dom pri Kazneno-popravnog zavodu Tuzla i Maloljetnički zatvor pri Kazneno-popravnog zavodu Zenica su u potpunosti izmješteni u jednu ustanovu i to u Kazneno popravni zavod Orašje u Orašju.

Opšti podaci: Odgojno-popravni dom pri Kazneno-popravnog zavodu Orašje zvanično je započeo s radom 02.09.2016. godine, s tim da je dana 17.08.2016. godine u ovu ustanovu primljena maloljetnica ženskog spola, a radi izvršenje zavodske mjere upućivanja u odgojno- popravni dom²⁹. Prema navodima uprave Kazneno-popravnog zavoda Orašje, premještaj maloljetnika iz Maloljetničkog zatvora iz Zenice u Kazneno-popravni zavod Orašje izvršen je 08.12.2017. godine. Kada je u pitanju pravni osnov za ovaj premještaj sve je urađeno u skladu s odlukama nadležnog Federalnog ministarstva pravde. Međutim, Ombudsmeni primjećuju da je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine tek 08.02.2018. godine donijela Uredbu o uspostavi Maloljetničkog zatvora u Orašju³⁰. Dakle, izvršen je premještaj maloljetnika, a tek potom je sve pravno i normativno uređeno. Nakon toga, federalni ministar donosi Pravilnik o kriterijima za upućivanje osuđenih lica na izdržavanja kazne zatvora³¹. Ovim Pravilnikom, u članu 11. st. 2. i 3. propisano je da se u Kazneno-popravni zavod poluotvorenog tipa u Orašju – Odjel za izvršenje maloljetničkog zatvora upućuju osuđene osobe muškog spola osuđene na kaznu maloljetničkog zatvora, a za koje nadležnost za upućivanje imaju opštinski sudovi s područja Federacije Bosne i Hercegovine, kao i da se u Odgojno-popravni dom u Orašju upućuju osobe oba spola na izvršenje izrečene odgojne mjere upućivanja u odgojno-popravni dom, a za koje nadležnost za upućivanje imaju opštinski sudovi s područja Federacije Bosne i Hercegovine.

Struktura maloljetnika i kapacitet: U trenutku posjete zatečeno je sedam maloljetnika u Odjelu za izvršenje maloljetničkog zatvora i devet maloljetnika u Odjelu odgojno-popravnog doma. Ukupan kapacitet smještaja u oba odjela je 60 mjesta.

Kadrovska struktura: U radu s maloljetnicima u oba Odjela angažovani su isti stručni saradnici koji imaju status državnih službenika, i to pomoćnik direktora Kazneno-popravnog zavoda Orašje za Odjel

29 Informacija s radionice u Vitezu, a koja je potvrđena prilikom posjete ustanovi.

30 Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 11/18.

31 Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, broj 33/18.

Odgojno-popravnog doma – pedagog, psiholog, socijalni radnik, pravnik i magistar filozofije i etike. Generalna je ocjena da se pred stručnim osobljem ove ustanove postavljaju izuzetno teški zadaci i izazovi na koje oni ne mogu adekvatno i u potpunosti odgovoriti. Prema ocjeni Ombudsmena nije dovoljan entuzijazam i volja zaposlenih (ostajanje prekovremeno, iznalaženje različitih radno-okupacionih aktivnosti) jer nije rješenje „rješavanja” različitih situacija po principu *ad hoc*. Pored toga, postavlja se pitanje kako se maloljetnici snalaze po istaknutim principima, posebno uvažavajući radno vrijeme stručnog osoblja od 8.00 do 16.00 i slobodne dane vikendom. Stručno osoblje je istaklo da svaki dan održava sastanke i da se dogovaraju o svim bitnim činjenicama, te da su uvijek na raspolaganju, što maloljetnici nisu u potpunosti potvrdili.

Ombudsmeni sa zabrinutošću konstatuju da stručno osoblje boravi s maloljetnicima samo osam sati dnevno i to radnim danom, što smatraju nedovoljnim za ostavriavanje svrhe sankcije.

Prostorni resursi: Cjelokupan prostor obuhvata 3.000 m² natkrivene površine. Konstatuje se da na ulazu u ovu ustanovu nije postavljena oznaka/tabla/firma Odjela za izvršenje maloljetničkog zatvora, iako je faktički premještaj izvršen još u decembru 2017. godine.

U krugu Odgojno-popravnog doma nalazi se šest objekata koji su prvenstveno namijenjeni i korišteni za izvršenje zavodske odgojne mjere. Međutim, kako je to već ranije navedeno, u jedan od šest objekata Odgojno-popravnog doma, smješteni su maloljetnici iz Maloljetničkog zatvora iz Zenice. U jednom objektu je smještena uprava. U drugom objektu je smješteno prijemno-otpusno odjeljenje, a u istom se nalaze i prostorije za radno-okupacione i sportske aktivnosti. U trećem objektu je smještena maloljetnica koja je upućena na izvršenje zavodske mjere. U četvrtom objektu su smješteni maloljetnici upućeni na izvršenje zavodske mjere. U petom objektu se nalaze maloljetnici na izvršenju kazne maloljetničkog zatvora. U šestom objektu se nalazi zajednička trpezarija, te kuhinja koja nije u funkciji.

Prilikom posjete jasno je uočeno da se ove dvije ustanove nalaze u jednom krugu, zajedno, i da se svakodnevno maloljetnici susreću.

Maloljetnici nisu zadovoljni kantinom, jer se fizički nalazi u zgradi Kazneno-popravnog zavoda Orašje, pri tome ne mogu samo otići u kantu, već biraju namirnice sa spiska. Nisu zadovoljni ponudom i cijenama namirnica u kantini, ističući da su cijene znatno više.

Ombudsmeni pozivaju upravu Kazneno popravni zavod Orašje da razmotri mogućnost, posebno uvažavajući odlične prostorne resurse, da rad kantine organizuju i u objektu Odgojno-popravnog doma i Maloljetničkog zatvora.

U krugu ustanove imaju terene za odbojku i košarku koje maloljetnici koriste u definisanim terminima.

U zgradi prijemnog odjeljenja nalazi se i učinioca za instruktivnu nastavu, te kancelarija za osoblje i stražare. U istom objektu na spratu ima pet prostorija, od toga su tri radionice, jedna učionica za informatiku³² i teretana. Također, imaju i veliki hodnik u kojem se nalazi sto za stolni tenis. Kako su maloljetnici istakli najviše su zainteresovani za stolni tenis. Nisu zadovoljni teretanom, vrstama i brojem sprava, ali uvažavajući stanje u drugim ustanovama u Bosni i Hercegovini, Ombudsmeni konstatuju da je teretana solidno opremljena. Prostorije su klimatizovane, dobro osvijetljene i solidno opremljene.

32 U trenutku posjete u ovoj učionici nije bilo računara; konstatuje se da je Institucija ombudsmena ovoj ustanovi poklonila dva (2) računara, neposredno nakon posjete.

Međutim, opšta je ocjena da su prostorije poprilično neuredne, zapuštene, odnosno izgledaju kao da se ne koriste. S vanjske strane prozora nalaze se rešetke.

Ombudsmeni sugerišu upravi ustanove da maloljetnike angažuje u održavanju svih prostorija i zgrada u krugu, a ne samo u prostorijama u kojima borave i spavaju.

Potom se u drugoj zgradi nalaze spavaonice za maloljetnike koji se nalaze na izdržavanju izrečene mjere upućivanja u Odgojno-popravni dom. Maloljetnici sami borave u sobama, gornji sprat u objektu/zgradi se ne koristi (uprava ističe da nema potrebe, zbog manjeg broja štićenika). Svaka soba (na jednom spratu šest soba) ima drvene krevete (jednokrevetne ili dvokrevetne sobe), imaju madrace, a ne spužve, što je izuzetno značajno, cijeneći stanje u pojedinim drugim ustanovama (željezni kreveti sa spužvama), drveni sto, drveni ormarić, svaka soba ima televizor i kupatilo. Dostupne su im igrice (play station). U hodniku se nalazi obuća, suše veš i sami održavaju čistoću u svojim sobama i hodniku, sami peru veš, obuću i sl. Prilikom posjete uočeno je dozvoljeno držanje kućnih ljubimaca³³, a što Ombudsmeni smatraju afirmativnim i svakako pohvaljuju ovu praksu. Na istom spratu, pored spavaonica, soba, maloljetnici imaju zajednički dnevni boravak i kuhinju koji su solidno opremljeni. Ombudsmeni doznaju da maloljetnici ponekad prave zajedno torte ili palačinke. Imaju svoj vešeraj, a kako je već istaknuto svaki maloljetnik pere svoj veš. U dijelu objekta gdje se nalaze sobe uvijek je prisutan jedan stražar, na 24 sata, koji nije u uniformi (stražar je u crnim hlačama i majici s nazivom „Zatvorska policija”) i ne nosi oružje. Prostorije su pod video nadzorom (zajednička prostorija/dnevni boravak, hodnik), ali ne i sobe i toaleti. Napomena da su zajedničke prostorije klimatizovane, ali ne i sobe.

Nadalje, u jednoj od zgrada nalazi se moderna i u potpunosti opremljena kuhinja. Kuhinja je zajednička za Odjel odgojno-popravnog doma i za Odjel za izvršenje maloljetničkog zatvora, ali objeđuju u različitim terminima. U kuhinji se nalaze dva klima uređaja, a pored kuhinje smještena je i velika trpezarija u kojoj se nalaze stolovi i stolice/klupe. Dva toaleta predviđena su samo za kuhare i postoji ostava za njihovu garderobu, te nekoliko prostorija koje su predviđene za odlaganje namirnica. Dakle, nesumnjivo je da su prostorni kapaciteti kuhinje idealni (novi uređaji, vrhunski kućanski aparati), a pri tome se kuhana hrana dovozi iz zgrade-kuhinje Kazneno-popravnog zavoda Orašje.

S obzirom na velika uložena materijalna sredstva, Ombudsmeni pozivaju Federalno ministarstvo pravde i upravu Kazneno-popravnog zavoda Orašje da razmotre svaku mogućnost da iskoriste kuhinju na način što će osmisliti radno-okupacioni angažman za maloljetnike tako što će sami kuhati i brinuti o higijeni i čistoći kuhinje i trpezarije. U istu svrhu, pozivaju se nadležni da osmisle način da maloljetnici uz pomoć kuhara – instruktora prođu odgovarajuće kurseve ili obuke u kulinarstvu.

Osoba ženskog spola koja se nalazi na izdržavanju odgojne mjere upućivanja u odgojno-popravni dom se nalazi sama u jednoj zgradi u navedenom kompleksu³⁴. Dio zgrade je u momentu posjete bio prilagođen za samo jednu maloljetnicu, koja ima sobu za spavanje, dnevni boravak s televizorom, u potpunosti sređena i prilagođena po željama maloljetnice³⁵. S maloljetnicom se odmah do njenih prostorija nalazi i jedna pripadnica službe obezbjeđenja.

33 Ptica i mačka.

34 U Domu se nalazi od 17.08.2016. godine.

35 Ovu činjenicu je maloljetnica i potvrdila u razgovoru.

Tretman maloljetnika: Prilikom razgovora, maloljetnici su istakli da žele raditi, dosadno im je, koriste teretanu kratko, igraju stolni tenis, ali nemaju sekcija i osmišljenih aktivnosti. Također, zahtijevaju da se osmisle aktivnosti kako bi im vrijeme brže prolazilo, kako bi nešto naučili i slično. U tom pravcu dali su prijedlog da im se omogući organizovanje informatičke sekcije. Maloljetnici istovremeno navode da nemaju povjerenja i nade da će se nešto promijeniti nakon posjete Ombudsmena, jer su isto zahtijevali od predstavnika Federalnog ministarstva pravde, ali bezuspješno.

Ombudsmeni pozivaju Federalno ministarstvo pravde da materijalno podrže Kazeno popravni zavod Orašje i ustanovi obezbijede dovoljan (veći) broj računara kako bi se osmislio rad informatičke sekcije.

Kada je u pitanju tretman maloljetnika i dokumentacija, uočeno je da postoje propisani obrasci i izvršen je uvid u osobne listove koji sadrže: sadržaj osnovnih podataka o maloljetnoj osobi, sadržaj podataka o kazni, evidenciju dokumenata maloljetnika, dosije postupanja koji sadrži i list osnovnih biografskih podataka, podatke o pogodnostima i disciplinskim mjerama, podatke o eventualnim disciplinskim postupcima i mišljenja i prognoze stručnog osoblja za svakog maloljetnika. Prilikom posjete je uočeno da za svakog maloljetnika postoje individualni planovi postupanja. Međutim, opšti je utisak da individualni planovi isuviše liče jedni na druge, zbog čega se stiče dojam da nisu dovoljno razrađeni i prilagođeni potrebama svakog maloljetnika.

Ombudsmeni smatraju neophodnim da stručno osoblje i uprava Kazeno-popravnog zavoda Orašje sačine za svaki dan dnevni plan aktivnosti, s krajnjim ciljem da se uspostave jasne procedure i pravila ponašanja i da dnevni plan aktivnosti bude jasno postavljen i vidljiv za maloljetnike (npr. u svakoj spavaoni jedan primjerak). Pri tome, koliko je to god moguće u kreiranje i osmišljavanje uključiti i maloljetnike.

Iako su Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija³⁶ i Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika koji se nalaze na izvršenju zavodskih odgojnih mjera ili izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora³⁷ propisani načini vođenja disciplinskih postupaka i klasifikacije maloljetnika radi postizanja uspješnog tretmana, maloljetnicima nije jasno zašto se nalaze u pojedinim klasifikacionim grupama, što izaziva sumnju u transparentnost ovih postupaka. Stav Ombudsmena je da ovakav način postupanja utiče na uspješnost samog tretmana, jer ne razvija odgovornost maloljetnika za sopstvene postupke. Prilikom razgovora s maloljetnicima je uočeno da su zbog naprijed navedenih činjenica u značajnoj mjeri frustrirani i nezadovoljni.

Obrazovanje: Maloljetnici navode da pohađaju školu, čime su potvrdili i navode stručnog osoblja, ali misle da je upitan kvalitet obrazovanja. Naime, prema riječima maloljetnika za nekoliko dana završe kompletnu godinu ili npr. dobiju zadatke istovremeno s rješenjima.

Provodi se tzv. instruktivna nastava, a stručno osoblje je maksimalno uključeno u opismenjavanje i obrazovanje. Kako su u razgovoru istakli, imaju dobru saradnju s Centrom za obrazovanje odraslih Gradačac.

Kontakt s vanjskim svijetom: Stručno osoblje se trudi da ustanovu u što većoj mjeri „otvori”, odnosno da ustanovu posjećuju studenti i predstavnici nevladinih organizacija, da se organizuju kreativne radionice i sl.

Prema navodima maloljetnika telefonska govornica često nije u funkciji.

36 „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. 44/98, 42/99, 12/09 i 42/11.

37 „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj 10/15.

Stručno osoblje, maloljetnicima povremeno organizuje izlete van ustanove, kao npr. odlazak na bazen, kino, izlazak u grad i sl. Prema navodima stručnog osoblja, maloljetnike redovno obilaze sudije i zadovoljni su saradnjom sa sudovima i tužilaštvima.

Preporuke Ombudsmena Bosne i Hercegovine

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde i Kazneno-popravnog zavodu Orašje da:

- » U potpunosti razdvoje, prostorno i kadrovski, Odjel za izvršenje maloljetničkog zatvora i Odjel odgojno popravnog doma.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Kazneno-popravnog zavodu Orašje da:

- » Dnevni rad s maloljetnicima bude jasno strukturiran, s ciljem ostvarenja svrhe krivične sankcije.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » Vršiti dosljedna primjena zakonskih i podzakonskih propisa koji se odnose na pogodnosti i disciplinske postupke prema maloljetnicima.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

5.1.2.1. Funkcionisanje Odgojno-popravnog doma pri Kazneno-popravnog zavodu Tuzla i Maloljetničkog zatvora pri Kazneno-popravnog zavodu Zenica do njihovog prestanka rada i preseljenja u Kazneno-popravnog zavod u Orašju

Kako je to već ranije istaknuto, najveće organizacione promjene su nastale u vezi s ustanovama za izvršenje zavodske mjere upućivanja u odgojno-popravnog dom i za izvršenje kazne maloljetničkog zatvora u Federaciji Bosne i Hercegovine. O preseljenju Odgojno-popravnog doma iz Tuzle u Orašje se razmišljalo od samog početka njegovog rada (2009. godine) i on je bio samo privremeno rješenje. To su istakli i predstavnici Federalnog ministarstva pravde na radionici³⁸ s tim da je privremeno rješenje trajalo isuviše dugo. Međutim, Ombudsmeni primjećuju da u vrijeme izrade Specijalnog izvještaja Ombudsmena „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom” iz 2012. godine i prilikom posjete za potrebe izrade ranije Analize³⁹ o preseljenju maloljetničkog zatvora nije bilo govora. Podsjećamo, krajem 2013. godine odrasli zatvorenici izmješteni su iz objekta u kojem su smješteni maloljetnici (tzv. Petog paviljona), a u dvorištu je istovremeno postavljena limena ograda radi fizičkog i vizuelnog odvajanja kruga namijenjenog za boravak maloljetnika, na koji način su osuđene osobe koje izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora bile potpuno fizički odvojene od ostalih osuđenika, te su Ombudsmeni konstatovali u svojoj ranijoj Analizi da je ispoštovana Preporuka Ombudsmena Bosne i Hercegovine iz Specijalnog izvještaja „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom” iz 2012. godine.⁴⁰

38 Radionica održana u Vitezu, 08. i 09.02.2017. godine.

39 29.01.2016. godine.

40 Upravi Kazneno-popravnog zavoda zatvorenog tipa Zenica preporučeno je da, u skladu s raspoloživim prostornim kapacitetima i finansijskim sredstvima, izvrši prostornu reorganizaciju, odnosno osigura zavodske prostorije i dijelove zavodskog dvorišta, s namjenom da ih isključivo koriste maloljetnici u Zatvoru, s ciljem potpunog fizičkog razdvajanja maloljetnih od punoljetnih osoba u Zavodu. Također, potrebno je izvršiti premještanje punoljetnih zatvorenika iz Petog paviljona, s ciljem oslobađanja postojećeg kapaciteta za potrebe Odjeljenja maloljetničkog zatvora. Ovu mjeru potrebno je provesti, posebice uzimajući u obzir međunarodne standarde i domaće zakonodavstvo, koji definišu obavezu razdvajanja maloljetnih od punoljetnih osuđenika u kazneno-popravnim zavodima, a s ciljem postizanja učinkovitijih rezultata preodgoja i resocijalizacije maloljetnika za vrijeme izdržavanja kazne maloljetničkog zatvora, te sprečavanja eventualnih negativnih posljedica međusobnih kontakata i komunikacije punoljetnih i maloljetnih osuđenika u Zavodu”.

Podsjećamo da su Ombudsmeni već istakli da je Kazneno popravni zavod Zenica nakon upućivanja Analize i preporuke dostavio izjašnjenja povodom upućenih preporuka. Kako navode⁴¹, preporuka Ombudsmena da se maloljetnicima osigura nastavak započetog srednjoškolskog obrazovanja je uvažena, jer je Zavod obezbijedio novčana sredstva za 2017. godinu, za 18 punoljetnih i maloljetnih osuđenika. Jasno ističu da su svi maloljetni izvršioци krivičnih djela koji se nalaze na izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora i nisu završili srednjoškolsko obrazovanje, upisani na dalje srednjoškolsko obrazovanje. Za 2016. godinu Zavod nije imao dovoljno sredstava kako bi omogućio upis novih učenika u srednje škole, a što je bio razlog da dva maloljetnika nisu upisana na dalje školovanje.

Kada je u pitanju preporuka „*Da u neposredni rad s maloljetnicima uključe volontere iz zajednice koji bi kroz programe psihosocijalne podrške mogli značajno doprinijeti resocijalizaciji. U tom pravcu Ombudsmeni preporučuju uvođenje modela/projekta „Stariji brat, starija sestra” kao primjer dobre prakse za djecu u ustanovama socijalne zaštite koji se na našim prostorima realizuje već dugi niz godina*”⁴², direktor Kazneno popravnog doma Zenica navodi da nije moguće postupiti i uvažiti preporuku Ombudsmena, jer je riječ o ustanovi zatvorenog tipa, sve zbog sigurnosnog aspekta.

U vezi preporukom „*Da zbog postojeće restriktivne prakse, odnosno nekorištenja pogodnosti u mjestu stanovanja porodice maloljetnika usljed negativnih sigurnosnih provjera i izvještaja policijskih uprava, uspostave i intenziviraju saradnju osoblja sa zajednicom, centrima za socijalni rad i porodicom maloljetnika u cilju stvaranja uslova za korištenje pogodnosti u sredini gdje će se maloljetnik vratiti*” iz ove ustanove navode da saradnja u velikoj mjeri zavisi od centra za socijalni rad, jer ima centara koji se oglašavaju nenadležnima za davanje mišljenja. U tom pravcu, preporučuju Ombudsmenima da se ova preporuka uputi centrima za socijalni rad kako bi se saradnja poboljšala. Dalje, na preporuku „*Da veću pažnju posvete kreiranju i realizaciji individualnih planova postupanja prilagođenih osobinama i potrebama svakog maloljetnika pojedinačno u skladu sa zakonima o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku. Plan treba obuhvatiti niz aktivnosti koje se s maloljetnikom provode u cilju podsticanja njegovog fizičkog i psihičkog zdravlja, samopoštovanja i osjećaja odgovornosti, a koji ujedno razvijaju stavove i vještine koje će ih odvratiti od ponovnog činjavanja krivičnih djela. Plan treba biti usmjeren ka pripremi maloljetnika za otpust što je ranije moguće, te nagovijestiti odgovarajuće mjere nakon otpusta, a potrebno ga je ažurirati redovno uz učešće maloljetnika i koliko god je moguće i njihovih roditelja ili staratelja,*”⁴³ dostavljaju izjašnjenje da u tretmanu s maloljetnicima radi multidisciplinarni tim-vaspitači koji su u neposrednom kontaktu s maloljetnicima, nadzornik, socijalni radnik, psiholog, ljekar, referent za kulturno-prosvjetni rad i po potrebi određeni radni instruktori. Upravo taj multidisciplinarni tim sačinjava individualne planove postupanja koji su prilagođeni osobinama i potrebama svakog maloljetnika. Preporuku „*Da veću pažnju posvete zdravstvenoj zaštiti maloljetnika kao sastavnom dijelu multidisciplinarnog (medicinsko-psiho-socijalnog) programa njege koji podrazumijeva saradnju zdravstvenog tima s vaspitačem, psihologom i socijalnim radnikom,*” u potpunosti poštuju, jer član multidisciplinarnog tima je i predstavnik zdravstvene zaštite. Dodaju da je obavezan godišnji sistematski pregled. I na kraju povodom preporuke Ombudsmena „*Da uključe roditelje i zakonske staratelje u proces izvršenja sankcija, s izuzetkom u slučajevima u kojima to nije u najboljem interesu maloljetnika. Članovi šire porodice kao i šire zajednice mogu također učestvovati u postupku ukoliko je to potrebno,*” dostavljaju izjašnjenje da čine napore da uključe roditelje u proces resocijalizacije, ali u tom procesu postoje otežavajući faktori. Prvi je da maloljetnici dolaze iz nepotpunih porodica, a drugi faktor je i loša materijalna situacija roditelja, npr. ako je maloljetnik iz Bihaća ili Mostara, odnosno udaljenijih mjesta.

41 Akt broj 01-12-8768/16 od 21.10.2016. godine, zaprimljen u Instituciji ombudsmena dana 25.10.2016. godine.

42 Projekat „Stariji brat, starija sestra” usmjeren je ka podršci u rješavanju problema djece bez roditeljskog staranja tokom institucionalnog zbrinjavanja i uspješno se realizuje već 12 godina. Uloga volontera, „starijeg brata ili starije sestre”, jeste da djetetu bude pozitivan model ponašanja i pruža podršku i savjete tokom druženja. Kroz druženje s volonterima djeca uče o osnovnim životnim vještinama i znanjima koja im mogu dodatno pomoći pri suočavanju s problemima koje donosi život (više o volonterskom programu i projektu na www.novageneracija.org).

43 Tačka 50.1. Dodatka Preporuci br. CM/Rec (2008) 11 u vezi s Evropskim zatvorskim pravilima za maloljetne počiniocе krivičnih djela koji izdržavaju sankcije ili mjere.

Kazneno-popravni zavod Zenica se izjašnjava i povodom preporuke Ombudsmena da se *u cilju postizanja svrhe tretmana maloljetnika kojima je izrečena kazna maloljetničkog zatvora osiguraju neophodna sredstva za upošljavanje dovoljnog broja osoba na poslovima tretmana*, navodeći da to nije u nadležnosti ustanove, te da je Vlada Federacije Bosne i Hercegovine usvojila moratorij na prijem novih zaposlenika koji je još na snazi.

Ombudsmeni u ovom dijelu izvještaja moraju istaći da su u ranijoj Analizi jasno konstatovali da je atmosfera u kojoj se provodila odgojna mjera u Odgojno-popravnom domu Tuzla loša i kontraproduktivna. Iskazana je zabrinutost zbog ograničenih prostornih uslova, zbog činjenice da maloljetnici uglavnom nemaju nikakav radni niti okupacioni angažman, što je rezultiralo dosadom i agresivnim ispadima. Osim napete i nepodržavajuće atmosfere, primjenjivan je restriktivni koncept korištenja pogodnosti koji je, prema mišljenju Ombudsmena, rezultirao strukturalnim nezadovoljstvom i veoma vulnerabilnim ponašanjem maloljetnika koji su se nepripremljeni vraćali u sredinu ranijeg boravka. Pored toga sa žaljenjem je konstatovano da se i nakon više obilazaka i posjeta, kao i preporuka ovoj ustanovi, još uvijek koristila posebna prostorija za izolaciju maloljetnika kao vrsta disciplinske mjere, a maloljetnici su se i dalje vezali lisicama zbog potrebe sprečavanja samopovređivanja i ugrožavanja ostalih maloljetnika. U skladu sa Zakonom o postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Ombudsmeni su ovakvu praksu smatrali nedopustivom i pozvali upravu da je bez odlaganja eliminišu.

I još jedan značajan osvrt na ranije zaključke i zabrinutosti iz Analize. Naime, Ombudsmeni su, također sa žaljenjem, konstatovali da su za izgradnju novoizgrađenog objekta Odgojno-popravnog doma Orašje potrošena značajna sredstva, a da pri tome nije vođeno računa o prostoru za sportske i rekreativne sadržaje za maloljetnike.

Preporuke koje su ranije upućene Federalnom ministarstvu pravde, upravi Kazneno-popravnog zavoda Tuzla i upravi Kazneno-popravnog zavoda Orašje u vezi s ustanovom za izvršenje zavodske mjere upućivanja u odgojno-popravni dom:

- » Da prije premještaja maloljetnika u Odgojno-popravni dom Orašje obezbijede i izaberu nov, adekvatan, profesionalan i visoko motivisan kadar koji će proći kroz odgovarajuću početnu obuku baziranu na praktičnim aspektima njihovog posla.

Prva preporuka je dijelom ispoštovana, jer je iz Odgojno-popravnog doma u Tuzli u Orašje „prešao” samo jedan član stručnog tima/osoblja, a riječ je o psihologu. I ovu činjenicu Ombudsmeni doznaju prilikom ponovne posjete, jer nakon upućivanja Analize i preporuka, Ombudsmeni nisu zaprimili odgovore nadležnih organa (Federalno ministarstvo pravde, Kazneno-popravni zavod Tuzla i Kazneno-popravni zavod Orašje). Istovremeno se ističe da je Kazneno-popravni zavod Zenica odmah nakon upućivanja preporuka dostavio izjašnjenja i zapažanje povodom preporuka koje su se odnosile na Odjeljenje maloljetničkog zatvora.

Nakon izrade radne verzije Izvještaja o realizaciji preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini iz 2016. godine” i ocjene trenutnog stanja, ova verzija Izvještaja je upućena na zapažanje Kazneno-popravnom zavodu Orašje koji u ostavljenom roku nije dostavio nijednu primjedbu ni sugestiju.

5.2. USTANOVA ZA IZVRŠENJE ZAVODSKE ODGOJNE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNU USTANOVU

5.2.1. Javna ustanova Zavod za vaspitanje muške djece i omladine

Opšti podaci o ustanovi: Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo definisan je Zakonom o preuzimanju prava i obaveza osnivača nad ustanovama socijalne zaštite u Federaciji Bosne i Hercegovine kao javna ustanova socijalne zaštite u vlasništvu Federacije Bosne i Hercegovine. Parlament Federacije Bosne i Hercegovine istim zakonom preuzeo je prava i obaveze osnivača, a za nadzor nad stručnim radom i zakonitošću rada Zavoda ovlašteno je Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo zdravstva i Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, u okvirima svojih nadležnosti. Djelatnost Zavoda podrazumijeva socijalno i zdravstveno zbrinjavanje, obrazovanje i osposobljavanje vaspitno zanemarene i zapuštene muške djece i omladine upućene na osnovu odluke suda ili organa starateljstva.

Kadrovska struktura: Zavod je prema podacima iz Analize na tretmanu maloljetnika upošljavao devet osoba, dok je u trenutku posjete na tretmanu maloljetnika uposleno 14 osoba, od čega 11 uposlenika na neodređeno vrijeme, a tri uposlenika s ugovorima na određeno vrijeme, iz čega proizilazi da je došlo do kadrovske pojačanja u odnosu na raniji period.

Pored službe tretmana u Zavodu su uspostavljene, a u funkciji podrške, i Služba za opšte i pravne poslove i Služba finansijsko-materijalnih poslova, koje upošljavaju 13 uposlenika, a čiji poslovi obuhvataju administrativne poslove, uslugu ishrane, održavanja objekta, vešeraja i higijene.

Prilikom posjete, uprava je ukazala na potrebu upošljavanja medicinskog tehničara, a radi efikasnije kontrole primjene propisanih medicinskih terapija korisnika Zavoda, te kako ne bi došlo do zloupotrebe istih.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine naglašavaju potrebu upošljavanja medicinskog tehničara u Zavodu.

Struktura maloljetnika i kapacitet: Smještajni kapacitet Zavoda je 50 korisnika, dok je prilikom posjete u Zavodu boravilo 15 korisnika s poručja Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, od čega je 11 korisnika upućenih od strane centara za socijalni rad, a 4 korisnika od strane sudova. Uprava je prilikom razgovora istakla da se nerijetko dešava da u ovaj Zavod bivaju upućene osobe straosne dobi između 21 i 22 godine.

Ombudsmeni izražavaju zabrinutost zbog zajedničkog boravka i stalnog kontakta maloljetnika koji su u Zavod upućeni po dva različita pravna osnova, od strane organa starateljstva i pravosudnih institucija. Ovo svakako zbog činjenice što maloljetnici upućeni od strane organa starateljstva nisu u sukobu sa zakonom, te njihov boravak i kontakt s maloljetnicima upućenim od strane pravosudnih organa može negativno uticati na njih.

Uprava ističe da je formiran Odjel za maloljetne počiniocce teških krivičnih djela, koji mogu biti smješteni u Zavod po nalogu tužilaštva i suda do izricanja mjere. Do dana posjete u Zavodu su imali četiri takva slučaja. Stručno osoblje navedenog odjela prethodno je završilo jednogodišnju edukaciju za

rad s maloljetnicima ove kategorije. Iz navedenog proizilazi da je preporuka iz Analize, da ovaj Zavod oformi posebnu organizacionu jedinicu za smještaj maloljetnika za vrijeme trajanja krivičnog postupka kao alternativu mjeri pritvora, ispoštovana.

Prilikom posjete uprava navodi da je oformljen i poseban Odjel za opservaciju i dijagnostiku.

Nadalje, istaknuto je da je formiran Odjel za boravak maloljetnica koje u Zavod mogu upućivati centar za socijalni rad i sud, kapaciteta 25 mjesta. Međutim, navode problem uputa od strane centara za socijalni rad zbog naziva Zavoda koji je upisan u sudski registar (Javna ustanova Zavod za vaspitanje muške djece i omladine).

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine ukazuju na potrebu usklađivanja djelatnosti
Zavoda s nazivom ustanove upisanim u sudski registar.

Prostorni resursi: Jedna od preporuka iz Analize bila je uklanjanje rešetaka na prozorima i vratima Zavoda, te stavljanje apsolutno van upotrebe prostorije za pojačan nadzor. Preporuka nije adekvatno i u potpunosti ispoštovana, na način da su uklonjene sve rešetke i da je soba za pojačan nadzor stavljena van upotrebe. U prostoriji za pojačani nadzor i tretman su uklonjene rešetke s prozora, postavljena neprobojna stakla, prilagođena je boravku dva korisnika, te je pod video nadzorom. U unutrašnjosti Zavoda uklonjene su sve rešetke, ali na vanjskom dijelu nisu. U odnosu na navedenu preporuku, Ombudsmenima je dostavljeno izjašnjenje Zavoda za vaspitanje muške djece i omladine⁴⁴ o realizaciji iste: „...*stručni kolegij smatra da unutrašnji gelenderi na vratima i prolazima u Zavod nisu u svojoj prvobitnoj funkciji, obzirom da je u međuvremenu fizička zaštita osigurana na drugi način; angažiranjem zaštitarske agencije, instaliranjem video nadzora, postavljanjem blindiranih vrata i sl., te misli da uklanjanje istih i to na vratima prostora za opservaciju, vratima sobe za pojačani nadzor i tretman, te hodniku sudskog odjela ne bi trebalo značajnije uticati na stepen fizičke zaštite. Po pitanju gelendera na prozorskim otvorima Zavoda, stručni kolegij smatra da prozori u Zavodu nisu zatvoreni rešetkama, nego metalnim gelenderima koji su u funkciji fizičke zaštite kako korisnika, tako i imovine Zavoda. Njihov izgled ni po čemu ne asocira na zatvorske rešetke niti odudara od istih fizičkih prepreka i zaštite na susjednim privatnim kućama, školi koju pohađaju korisnici Zavoda ili obližnjim trgovinskim, odnosno privrednim objektima. Stručni kolegij konstatuje da u susjedstvu gotovo da ne postoji objekat koji nema sličnu fizičku zaštitu...*”.

Uprava navodi da se prostorija za pojačani nadzor i tretman ne koristi u svrhu kažnjavanja korisnika, već isključivo za privremeni smještaj korisnika u slučaju upotrebe psihoaktivnih supstanci, u cilju zaštite od samopovređivanja ili ugrožavanja sigurnosti ostalih korisnika i uposlenika, i u kojoj korisnik boravi isključivo do intervencije hitne pomoći i policije. U 2017. godini ustanova je donijela Odluku o uslovima i proceduri smještaja maloljetnika/mlađeg punoljetnika u prostoriju za pojačani nadzor i tretman, kojom je detaljno propisan postupak smještaja korisnika u ovu prostoriju. Međutim, kroz razgovor s maloljetnicima i stručnim osobljem stiče se dojam da maloljetnici u ovoj prostoriji borave i duže, što smatramo neprihvatljivim.

Ustanova je obezbijedila fizičko obezbjeđenje angažovanjem zaštitarske agencije, koja podrazumijeva 24-satno prisustvo zaštitara sedam dana u sedmici, uz mogućnost i dodatnog angažovanja u slučaju potrebe i intervencije. Cijeli objekat Zavoda pokriven je video nadzorom s ukupno 59 video kamera.

Odjel privremenog smještaja za vrijeme trajanja sudskog postupka opremljen je s četiri kreveta.

Odjel za smještaj maloljetnika po uputi suda opremljen je s po dva kreveta, te se na prozorima nalaze rešetke, a primjećeno je da su na krevetima madraci u lošem stanju, iako uprava ističe da se isti mijenjaju

44 Akt broj: 01-1156/16 od dana 21.11.2016. godine.

svakih 12 mjeseci. Prilikom posjete uočeno je da su u dnevnom boravku uklonjene rešetke s balkona, dok s prozora iste nisu uklonjene.

Odjel za smještaj korisnika po uputi centara za socijalni rad obuhvata osam spavaonica opremljenih po dva kreveta i ostalim pripadajućim namještajem, te dvije spavaonice za po jednog korisnika.

Odjel za smještaj maloljetnih korisnika je kapaciteta 25 kreveta, raspoređenih u jednokrevetne, dvokrevetne i trokrevetne sobe, a uslovi boravka su na zadovoljavajućem nivou.

Prostorija za posjete je uredno namještena i prostrana, a u neposrednoj blizini se nalazi sanduče za pritužbe, koje nije u dometu videonadzora. U 2017. godini ustanova je donijela Odluku o proceduri ostvarivanja prava na pritužbu i zaštitu prava maloljetnika/mlađeg punoljetnika, kojom su propisani uslovi podnošenja pritužbe direktoru ili ubacivanjem iste u kutiju za žalbe.

U podrumskim prostorijama Zavoda nalazi se vešeraj, opremljen s nekoliko mašina za veš i sušionom, na koji način je osiguran zadovoljavajući nivou usluge održavanja čistoće odjeće korisnika, što su potvrdili i korisnici s kojima je obavljen razgovor, a naglasili su i da im po potrebi Zavod obezbjeđuje odjeću i obuću. U ovom dijelu objekta smještena je i dobro opremljena kuhinja s trpezarijom, a ista funkcioniše po principu samoposluživanja, te su korisnici Zavoda s kojima je prilikom posjete obavljen razgovor istakli da su zadovoljni ishranom, da je ista raznovrsna, kao i da imaju dovoljno voća i poslastica. Dnevni meniji su dostupni korisnicima svaki dan u trpezariji, a u sastavljanju istih učestvuju kuhar, stručni uposlenik i dva maloljetna korisnika Zavoda.

Higijenski uslovi i opremljenost kupaonica u cijelom Zavodu su na zadovoljavajućem nivou, te su korisnici tokom razgovora naveli da imaju mogućnost održavanja lične higijene po potrebi, kao i da im Zavod obezbjeđuje sredstva za ličnu higijenu.

Tretman maloljetnika: Opservacija i dijagnostika korisnika vrši se po samom prijemu u Zavod, u cilju sačinjavanja individualnog plana i programa postupanja s maloljetnicima, a isti su podložni promjenama tokom provedbe tretmana ovisno o postignutim rezultatima.

Uprava je istakla da Zavod ostvaruje dobru saradnju sa sudovima i tužilaštvima, kao i da se procjena o ponašanju korisnika i toku izvršenja izrečene mjere sačinjava svaka dva mjeseca, i dostavlja nadležnom organu koji je mjeru izrekao. Zavod dva puta godišnje sačinjava izvještaje o psihičkom stanju korisnika, koji se podnose sudovima, tužilaštvima i organima starateljstva, a izvještaj o zdravstvenom stanju jednom godišnje.

Tretman maloljetnika se provodi kroz individualni i grupni rad, sa sadržajima prilagođenim potrebama korisnika i definisanim individualnim programima rada. Prilikom posjete izvršen je uvid u lične dosjee korisnika, koji sadrže identifikacijske podatke maloljetnika, podatke o izrečenoj mjeri, cilj tretmana, evaluaciju i aktivnosti u segmentima obrazovanja, porodice i porodičnih odnosa, vršnjačke grupe, slobodnih aktivnosti i ponašanja ličnosti, te podatke o zdravstvenom stanju i psihičkom zdravlju korisnika.

Stručno osoblje Zavoda izrađuje različite programe postupanja s korisnicima ovisno o tome da li je korisnika u ustanovu uputio sud ili centar za socijalni rad, ali je uprava prilikom razgovora istakla da sudovi rijetko izriču mjeru upućivanja u odgojni centar, te da su u posljednjem periodu u ovaj Zavod upućena tri korisnika, dok u tekućoj godini sudovi nisu izricali ovu mjeru.

U slučaju upućivanja maloljetnika s intelektualnim poteškoćama u ovaj Zavod, uprava je istakla da se sačinjavaju specijalizovani programi tretmana, provodi isključivo individualni plan rada, te se u brojne zajedničke aktivnosti korisnika u okviru radno-okupacione i druge vrste tretmana, ova kategorija korisnika ne uključuje. U trenutku posjete, u Zavodu su boravila dva korisnika s poteškoćama u razvoju.

U okviru radno-okupacione terapije, a prilikom obilaska prostorija ustanove, konstatovano je da ista nudi bogat sadržaj za korisnike, od kojih je značajno istaknuti tehničke radionice snabdjevene različitim materijalima i operemom, informatičku salu, opremljenu s tri računara uz mogućnost pristupa internetu pod nadzorom stručnog osoblja u trajanju od jedan sat i 45 minuta. Također, korisnicima je dostupno i korištenje sportske sale, kao i vanjskog sportskog dvorišta.

U 2018. godini ustanova je donijela Odluku o proceduri sprovođenja interne evaluacije kvaliteta usluga, u svrhu ispitivanja zadovoljstva korisnika pruženim uslugama u Zavodu, koja se sprovodi namjane jednom godišnje. Evaluacija se sprovodi popunjavanjem evaluacionog lista od strane korisnika usluga, obradom prikupljenih podataka, njihovom analizom i donošenjem zaključaka i preporuka. Na ovaj način korisnicima se omogućava izražavanje zadovoljstva uslugama i odnosom stručnog osoblja, uslovima smještaja, ishranom, odlascima na ljetovanje/zimovanje, zdravstvenom zaštitom, kao i radno-okupacionom terapijom i uslovima za slobodne aktivnosti.

Tokom razgovora, korisnici usluga tretmana istakli su da su zadovoljni odnosom stručnog osoblja i službe obezbjeđenja.

Obrazovanje i stručno osposobljavanje: Korisnici Zavoda su uključeni u redovni sistem obrazovanja. Zavod raspolaže dobro snabdjevenom bibliotekom, a korisnicima se omogućava korištenje literature i u spavaonicama.

Pogodnosti i sankcije: Jedna od preporuka iz Analize bila je da Zavod o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika odlučuje na način utvrđen Pravilnikom o disciplinskoj odgovornosti maloljetnika koji se nalaze na izvršenju zavodskih odgojnih mjera ili izdržavanju kazne maloljetničkog zatvora. S tim u vezi, u naprijed navedenom odgovoru Zavoda stručni kolegij navodi da je predmetni Pravilnik u Službenim novinama Federacije Bosne i Hercegovine objavljen tek u februaru 2015. godine, te se iz objektivnih razloga nije mogla očekivati njegova primjena.

Zdravstvena zaštita: Prilikom obilaska ustanove, konstatovano je da je zavodska ambulanta dobro snabdjevena lijekovima, kako za redovne terapije korisnika, tako i za manje hitne medicinske intervencije.

Zavod za vaspitanje muške djece i omladine zaključio je ugovor s Javnom ustanovom Psihijatrijskom bolnicom Kantona Sarajevo „Jagomir”, što podrazumijeva redovno praćenje psihičkog zdravlja korisnika, a Zavod o istom podnosi izvještaj svakih šest mjeseci.

Testiranje u slučaju sumnje da su korisnici Zavoda koristili psihoaktivne supstance, moguće je izvršiti unutar Zavoda, obzirom da isti raspolaže ampulama za alkotestiranje i droga-test aparatom, odnosno imaju testere za devet vrsta psihoaktivnih supstanci.

Korisnici su u razgovoru istakli da su zadovoljni zdravstvenom uslugom u Zavodu.

Nakon dostavljanja radne verzije izvještaja o realizaciji preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini” i ocjena trenutnog stanja, Zavod za vaspitanje muške djece i omladine dostavio je odgovor⁴⁵ koji u nastavku teksta prenosimo u cijelosti:

„Nakon izvršene analize sadržaja teksta o realizovanim preporukama iz prethodne analize, utvrđenom trenutnom stanju za vrijeme posjete Ombudsmena Bosne i Hercegovine, te novih preporuka Ombudsmena Bosne i Hercegovine, konstatujemo uglavnom korektan izvještaj i opisano trenutno stanje u Zavodu za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo.

45 Akt od 14.09.2018. godine

Po pitanju dvije preporuke od kojih se jedna odnosi na potpuno uklanjanje metalnih gelendera na prozorima Zavoda žao nam je što istu nismo u mogućnosti u cjelosti realizirati te ostajemo pri ranije dostavljenom mišljenju Stručnog kolegija iz sljedećih razloga;

Iz ranije dostavljenog mišljenja:

„Stručni kolegij smatra da prozori u Zavodu nisu zatvoreni rešetkama nego metalnim gelenderima koji su u funkciji fizičke zaštite kako korisnika tako i imovine Zavoda. Njihov izgled ni po čemu ne asocira na zatvorske rešetke niti odudara od istih fizičkih prepreka i zaštite na susjednim privatnim kućama, školi koju pohađaju korisnici Zavoda ili obližnjim trgovinskim odnosno privrednim objektima. Stručni kolegij konstatuje da u susjedstvu gotovo da ne postoji objekat koji nema sličnu fizičku zaštitu.

Zbog sveukupne teže strukture prisutnih PUP korisnika, koji neminovno generiraju nepredvidiva i neprimjerena ponašanja, česti su slučajevi samovoljnog napuštanja Zavoda od strane korisnika te pokušaja otuđivanja vrijedne imovine Zavoda. Navedeno se dešava upravo kroz otvore koji nemaju fizičke prepreke, što pored materijalne štete može izazvati i povrjeđivanje usljed pada i sl.

Pažljivom analizom utvrđeno je da se ovakve pojave najčešće dešavaju u periodima kada je najmanje prisustvo zaposlenika Zavoda, u popodnevnom i večernjim satima, u dane vikenda, odnosno u situacijama kada je teško ostvariti punu kontrolu i nadzor ponašanja korisnika u objektu Zavoda koji raspolaže s cca 3050 m²prostora.

Stručni kolegij smatra da je jedan od primarnih zadataka preduzimanje neophodnih mjera za sprječavanje nastanka štetnih posljedica po korisnike, zaposlenike i imovinu Zavoda što se postiže postavljanjem i fizičkih prepreka.

Stručni kolegij je također upoznat da se u posljednje vrijeme na pojedinim objektima slične namjene npr. novom objektu Odgojno-popravnog doma u Orašju ili nekim odjelima UKC Koševo postavljaju fizičke prepreke na prozore koje vizuelno izgledaju ljepše ali zadržavaju istu funkciju fizičke zaštite te predlaže direktoru Zavoda da shodno raspoloživim sredstvima Zavoda razmotri i opciju zamjene postojećih gelendera.”

Pored navedenog, Agencija za zaštitu imovine i lica koja je angažirana za pružanje usluga fizičke i tehničke zaštite je sačinila „Sigurnosni elaborat za uspostavu sistema fizičke i tehničke zaštite” s procjenom ugroženosti, u skladu sa Zakonom o agencijama za zaštitu ljudi i imovine.

U navedenom elaboratu i proceni ugroženosti je navedeno:

STEPEN ZAŠTITE

Na bazi procjene ugroženosti, Zgrade i prostorija koje se štite po osnovu nadležnosti iz ugovora zaključenog u pismenoj formi između JU Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Federacije BiH i Agencije za zaštitu ljudi i imovine, kategorizirane su prema procijenjenom stepenu ugroženosti na:

III kategoriju - VIŠI STEPEN ZAŠTITE koji predviđa:

- Mjere fizičke zaštite, koje podrazumijevaju:
- neposrednu prisutnost uposlenika koji rade na poslovima fizičkog osiguranja koji svojim prisustvom i primjenom dozvoljenih mjera preventivno djeluju i primjenom odgovarajućih tehničkih sredstava minimiziraju potencijalnu opasnost od vršenja nasilja i krivičnih djela.
- Mjere tehničke zaštite, koje podrazumijevaju:
- mehaničku i tehničku zaštitu vanjskog i unutarnjeg prostora Zgrade, kojom se kontrolira dozvoljeni prolaz i signalizira neovlašten ulazak u šticeći prostor i dojavljuje na nadzorni centar (NC),

- kontrolu osoba na posjedovanje nedozvoljenih ili opasnih predmeta.
- zaštitu pojedinačnih vrijednosti pomoću specijalnih brava i kasa.
- Mjere protupožarne zaštite koje će se utvrditi posebnim aktima.

Primjena Višeg stepena zaštite podrazumijeva integriranu fizičku i tehničku zaštitu s protupožarnom zaštitom kao nerazdvojni segment ukupnih mjera za osiguranje zdravlja i života ljudi, te objekta u cjelini s cjelokupnim njegovim sadržajem.

S obzirom na značaj i sadržaj djelatnosti institucije koja je smještena u Zgradi, procjenjuje se da postoji povećani rizik od ugrožavanja života i sigurnosti lica koja borave (štićenici), koja obavljaju poslove (uposlenici i službeni posjetioci), posjetioci (članovi obitelji, prijatelji, učesnici manifestacija i dr.) u prostorijama Zgrade. S obzirom na dragocjenosti koje se čuvaju u prostorijama Zavoda i sadržaj dokumentacija i podataka kojima raspolaže Zavod, može postojati povećani stepen rizika od neovlaštenog upada, otuđenja ili uništenja opreme, dokumentacija ili podataka, te je potrebno poduzeti odgovarajuće mjere da se ovaj rizik smanji i eventualne posljedice svedu na najmanju mjeru poduzimanjem odgovarajućih mjera fizičke i tehničke zaštite.

Cijeneci sve aspekte i razloge zbog kojih se preduzimaju određene mjere zaštite ostajemo pri stavu da trenutno nismo u mogućnosti pristupiti potpunom uklanjanju gelendera s prozorskih otvora iz razloga što bi time povećali nivo rizika ugrožavanja korisnika, radnika i imovine Zavoda.

Po pitanju preporuke koja se odnosi na potpuno (fizičko i tretmansko) razdvajanje dvije različite kategorije korisnika koji su u ustanovu upućeni po različitim pravnim osnovama (organi starateljstva i pravosudne institucije) ističemo sljedeće činjenice.

Ove dvije kategorije korisnika su fizički potpuno odvojene kao što ste se mogli uvjeriti prilikom posjete. Međutim, u smislu provođenja programa tretmana kao i korištenja pojedinih sadržaja i aktivnosti maloljetnici iz jednog i drugog odjela nisu u cjelosti odvojeni, posebno je to slučaj kod realizacije vanzavodskih aktivnosti.

Jedini razlog takve situacije je nedovoljan broj stručnih radnika koji bi se mogli rasporediti isključivo na jedan ili drugi odjel.

U izvještaju ste i svojim generalnim preporukama konstatovali takvo stanje u gotovo svim ustanovama, te naveli potrebu dodatnog upošljavanja stručnih radnika.

Ovaj Zavod u potpunosti podržava ovu preporuku Ombudsmena Bosne i Hercegovine i očekuje dalju podršku osnivača pri njenoj realizaciji. ”

Preporuke Ombudsmena Bosne i Hercegovine

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju upravi Zavoda za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo da:

- » Osigura potpuno (fizičko i tretmansko) razdvajanje dvije različite kategorije korisnika koji su u ustanovu upućeni po različitim pravnim osnovama (organi starateljstva i pravosudne institucije).

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » U potpunosti uklone rešetke na prozorima i vratima Zavoda.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

5.3. USTANOVA ZA IZVRŠENJE ZAVODSKE VASPITNE MJERE UPUĆIVANJA U VASPITNO-POPRAVNI DOM

5.3.1. Odjeljenje Vaspitno-popravnog doma pri Kazneno-popravnom zavodu Banja Luka

Opšti podaci o ustanovi: Odjeljenje Vaspitno-popravnog doma pri Kazneno-popravnom zavodu Banja Luka počelo je s radom 2006. godine i jedina je ustanova ovog tipa u Republici Srpskoj.

Kadrovska struktura: Kadrovska struktura zaposlenih u ovom Odjeljenju nije se mijenjala od 2016. godine. Pored rukovodioca Odjeljenja u radu s maloljetnicima učestvuju psiholog, socijalni radnik, dva vaspitača (magistar socijalne pedagogije i psihologije), referent za vannastavne aktivnosti i sport i referent za nastavne aktivnosti. Predstavnici uprave naglašavaju da su svi zaposleni profesionalno i dodatno osposobljeni za rad s maloljetnicima, posebno pripadnici Službe obezbjeđenja, s obzirom da posebnu pažnju posvećuju edukaciji zaposlenih a najviše onih koji rade s maloljetnicima.

Struktura maloljetnika i kapaciteti: Kapacitet ovog Odjeljenja je 16 maloljetnika i četiri u Prijemno-otpusnom odjeljenju. U vrijeme posjete mjeru upućivanja u vaspitno-popravni dom izdržavala su tri maloljetnika.

Iz uprave su naglasili da od osnivanja ustanove na izdržavanju vaspitne mjere nikad nije bio manji broj maloljetnika, a prema podacima s kojima raspolažu od formiranja ovog Odjeljenja vaspitnu mjeru u ovoj ustanovi ukupno je izdržavalo 87 maloljetnika.

Prostorni kapaciteti: U cilju pružanja i postizanja adekvatnih uslova za tretman maloljetnika Ombudsmeni su ukazivali na potrebu izmještanja ove ustanove iz Kazneno-popravnog zavoda Banja Luka u Specijalnom izvještaju „Mladi i djeca u sukobu sa zakonom”, 2012. godine i Analizi. S tim u vezi, u razgovoru predstavnici uprave istakli su da su nakon dostavljanja Analize preduzeli određene konkretne korake kako bi ispoštovali preporučeno, na način da su uradili Operativni plan i kontaktirali resorno ministarstvo. Međutim, uprkos tome problem nisu mogli riješiti. Iz tog razloga, a svjesni da će ovo Odjeljenje ipak još neodređeni vremenski period ostati u krugu ustanove, obezbjeđena su i uložena značajna novčana sredstva s ciljem adaptacije i poboljšanja uslova smještaja. Naime, renovirani su mokri čvorovi, zamijenjen laminat, stolarija, krov, stavljena nova rasvjeta, a sam objekat je s vanjske strane obložen demit fasadom. Također, veći dio namještaja je zamijenjen, s tim da su kreveti na sprat još uvijek željezni na kojima su umjesto madraca, spužve.

Ombudsmeni smatraju da je krajnje vrijeme da se metalni kreveti zamijene drvenim, te da se umjesto spužvi nabave madraci.

Oko objekata, vanjski dio obložen je žicom, a na prozorima nalaze se rešetke, koje su napravljene i u vidu vrata koja povezuju prvi i drugi sprat. Postavljene rešetke na objektu i žica predstavljaju nedostatak i smetaju maloljetnicima, na što su ukazali u razgovoru.

Ombudsmeni su svjesni da mnogobrojni nedostaci koji se tiču uslova smještaja (rešetke i žice) proizlaze iz činjenice da je ovaj objekat smješten u okviru Kazneno-popravnog zavoda Banja Luka. Međutim, posebno je važno da istaknuti nedostaci imaju utjecaja na sam tretman maloljetnika i postizanje svrhe krivične sankcije. Ombudsmeni ostaju i dalje pri ranije zauzetom stavu da je nedopustivo da u ovoj vrsti ustanove postoje rešetke i žice.

U objektu se nalazi prostorija u kojoj je smješten pripadnik Službe obezbjeđenja, koji je uniformisan, ali nije naoružan. Prostorije stručnog osoblja se nalaze pored soba u kojima borave maloljetnici. Ombudsmeni ocjenjuju pozitivnim što je stručno osoblje tokom radnog vremena stalno dostupno maloljetnicima, a što su u razgovoru potvrdili i maloljetnici. Ipak, Ombudsmeni sa zabrinutošću konstatuju da je radno vrijeme stručnog osoblja isključivo radnim danima u trajanju od osam sati, što smatraju nedovoljnim.

Prilikom obilaska objekta u kojem su smješteni maloljetnici Ombudsmeni su se uvjerali u istinitost iznesenih navoda, da su uslovi u velikoj mjeri poboljšani u odnosu na raniji period, osim u Prijemno-otpusnom odjeljenju, koje je fizički odvojeno od objekta i u kojem maloljetnici mogu boraviti najduže do 30 dana. Koliko će dugo boraviti u Prijemno-otpusnom odjeljenju zavisi isključivo od profilne strukture ličnosti i utvrđuje se nakon procijene stručnog tima. Objekat u kojem se nalazi ovo Odjeljenje je u izrazito lošem stanju, prostorije nisu sanirane, namještaj je star, što dokazuje da duži vremenski period u ovaj objekat nije bilo novčanih ulaganja. U trenutku posjete nijedan maloljetnik nije boravio u ovom objektu, u kojem se također nalaze i prostorije za predstavnika Službe obezbjeđenja, koji tu boravi 24 sata ukoliko su smješteni maloljetnici, kao i prostorija za članove stručnog tima.

Ombudsmeni su svjesni da uprava bez pomoći nadležnog ministarstva nije u mogućnosti da sama riješi pitanje izmještanja ove ustanove iz Kazneno-popravnog zavoda Banja Luka, pa ovim putem pohvaljuju dosadašnja nastojanja uprave da ovaj problem riješi, kao i činjenicu da su, iako ova aktivnost nije završena, preduzeti značajni koraci kako bi u što većoj mjeri poboljšali postojeće uslove.

Tretman maloljetnika: Stručni tim Vaspitno-popravnog doma za svakog maloljetnika posebno sačinjava individualni program postupanja, a svaka aktivnost se evidentira. Individualni program postupanja obuhvata vaspitni rad, usvajanje i razvijanje radnih navika vaspitanika, obrazovanje, stručno osposobljavanje, kulturno-sportske aktivnosti, savjetovanje vaspitanika i rad u oblasti porodičnih odnosa.

Stručni tim ove ustanove ima značajno iskustvo u provođenju ovih aktivnosti, što su maloljetnici potvrdili u razgovoru i prilikom ove posjete.

Maloljetnicima su na raspolaganju brojne aktivnosti, od sportskih, tu je sportski teren za fudbal i košarku, koji se nalazi u krugu ustanove, viseća kuglana, sto za stolni tenis, bazen koji montiraju u ljetnom periodu, s tim da redovno posjećuju i Gradski olimpijski bazen. Osim nabrojanih sportskih aktivnosti imaju mogućnost učestvovanja u različitim sekcijama: likovnoj, dramskoj, muzičkoj, informatičkoj i fotografskoj. Maloljetnici redovno odlaze u grad, bioskop, na jednodnevne izlete, a sve ove aktivnosti se evidentiraju. Također, svakodnevno su im na raspolaganju različite društvene igre, dnevna štampa, a ukoliko žele da čitaju iz biblioteke kazneno-popravne ustanove mogu na zahtjev posuditi literaturu koja odgovara njihovom uzrastu.

U krugu u kojem je smješten objekat nalazi se puno zelene površine i voćnjak s različitim voćkama i sve je uredno pokošeno.

Iz razgovora s maloljetnicima zaključeno je da su djelimično zadovoljni ishranom, s tim da bi hrana mogla biti raznovrsnija i s više slatkiša i voća.

Ombudsmeni smatraju afirmativnim što maloljetnici rade u kuhinji i kafiću, koji se nalaze u okviru Kazneno-popravnog zavoda, ali ujedno izražavaju zabrinutost što na ovaj način maloljetnici dolaze u svakodnevni kontakt s punoljetnim osuđennicima.

Ombudsmeni konstatuju da je u potpunosti ispoštovana preporuka iz Analize u vezi s prevozom maloljetnika, jer se za njihov prevoz na naprijed nabrojane aktivnosti više ne koristi vozilo „marica”, već civilna vozila, a kako bi se izbjegla stigmatizacija maloljetnika.

U razgovoru s maloljetnicima jasno je uočeno da imaju pozitivan stav prema radno-okupacionim aktivnostima i da su zadovoljni odnosom ovlaštenih službenih lica, kako predstavnika službe tretmana tako i obezbjeđenja čiji rad pohvaljuju.

Ombudsmeni ponovo pohvaljuju napore i entuzijazam zaposlenih u ovoj ustanovi koji su svakako dokaz da se i u uslovima u kojima se ova ustanova nalazi u krugu Kazneno-popravnog zavoda s maloljetnicima mogu kvalitetno provoditi individualni tretmani a radi njihove uspješne resocijalizacije. Kako je već i ranije navedeno u njihovom pristupu vladaju poticajni modeli čiji je rezultat opuštena i ugodna atmosfera u ustanovi, zbog čega način rada ove ustanove može poslužiti ostalim ustanovama u Bosni i Hercegovini kao primjer dobre prakse.

U razgovoru, članovi stručnog tima istakli su da imaju problem u komunikaciji sa sudovima i tužilaštvima, jer sudije i tužioci ne obilaze maloljetnike u ovoj ustanovi. Za razliku od predstavnika pravosuđa ističu jako dobru saradnju s predstavnicima centara za socijalni rad.

Obrazovanje i stručno osposobljavanje: U odnosu na Analizu značajno je istaći da je u 2017. godini usvojen novi Zakon o osnovnom vaspitanju i obrazovanju⁴⁶, koji u članu 51. stav 1. tačka 2. propisuje da škola, u skladu s mogućnostima, organizuje vaspitno-obrazovni rad za učenike kojima je na osnovu propisa koji se odnose na izvršenje krivičnih sankcija, izrečena zavodska mjera – upućivanje u vaspitno-popravni dom. Vaspitno-obrazovni rad iz stava 1 ovog člana podrazumijeva pripremu učenika za polaganje razrednog ispita.

Također, novina je da je usvojen i novi Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju Republike Srpske⁴⁷.

Donošenjem navedenih zakonskih propisa prema navodima uprave i stručnog osoblja riješen je dugogodišnji problem obrazovanja maloljetnika.

Kontakt s vanjskim svijetom: Maloljetnicima mogu u posjetu dolaziti članovi porodice, a omogućen im je i telefonski kontakt s govornice koja je smještena na objektu. Na raspolaganju imaju računare bez pristupa internetu, play station, televizor u dnevnom boravku, a u odnosu na ranije izvještavanje uvedena je kablovska televizija s velikom brojem različitih kanala.

Zdravstvena zaštita: Primarna zdravstvena zaštita maloljetnika osigurana je u okviru medicinske službe Kazneno-popravnog zavoda Banja Luka, a specijalističke usluge se pružaju u Univerzitetsko-kliničkom centru Banja Luka. U roku od 24 sata po prijemu maloljetnika obavlja se obavezni medicinski pregled, a što su potvrdili i maloljetnici. U momentu posjete nije bilo maloljetnika koji su zavisni od psihoaktivnih supstanci.

Nakon dostavljanja radne verzije izvještaja o realizaciji preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini” i ocjena trenutnog stanja Kazneno-popravni zavod Banja Luka, Odjeljenje Vaspitno-popravnog doma dostavilo je odgovor⁴⁸ koji u nastavku teksta prenosimo u cijelosti.

„Sagledali smo radnu verziju izvještaja koji ste sačinili i slažemo se da su određene sugestije u potpunosti relevantne i objektivne.

46 „Službeni glasnik Republike Srpske”, br. 44/17 i 31/18.

47 „Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 41/18.

48 Akt Kazneno-popravnog zavoda Banja luka broj: 08/01.022/152-7-36/18-1.

Primjedbe se odnose na vaša zapažanja, a za koja smatramo da nisu realan odraz ukupnog stanja u našoj Ustanovi i da su odraz stava maloljetnih lica koja su se nalazila na izvršenju mjere prilikom posjete.

Prostorni kapaciteti: Primjedba koja se odnosi na prostorne kapacitete u segmentu metalnih kreveta i duška se može obrazložiti da će Ustanova planirati zamjenu istih s drvenim krevetima i madracima u narednom periodu.

Kao i što ste sami u radnoj verziji pomenuli da ste svjesni da je objekat Vaspitno-popravnog doma te stoga postoje i određene fizičke prepreke želimo Vas upoznati da je Odjeljenje Vaspitno-popravnog doma ustanova poluotvorenog tipa, a Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija u članu 13. se navodi da ustanove poluotvorenog tipa imaju materijalno-tehničko obezbjeđenje, a služba obezbjeđenja ustanove obezbjeđuje održavanje reda i kontrolu kretanja maloljetnika. Stoga možemo reći da je riječ o konstataciji, a da bi se isti uslovi mogli promijeniti eventualnim preseljenjem na novu lokaciju.

Konstatacija o radnom vremenu stručnog osoblja u trajanju od 8 (osam) sati isključivo radnim danima nije u potpunosti tačna. Naime, u vrijeme vaše posjete kao što vam je poznato na izvršenju su bila ukupno tri maloljetnika od kojih su dvojica bila u fazi otpusta iz ustanove te je stoga organizacija rada provedena na način ili bolje rečeno kao što i sami kažete to je trenutno stanje. Načelno je rad stručne službe organizovan u trajanju od 12 (dvanaest) sati. Također, želimo napomenuti da se u danima vikenda tj. subotom organizuje rad u trajanju od 8 (osam) sati.

Kada je riječ o zapažanjima vezano za uslove u Prijemno-otpusnom odjeljenju želimo Vas upoznati da će uprava Kazneno-popravnog zavoda uložiti sve napore da u narednom periodu izvrši sanaciju istog objekta kao što smo to uradili na objektu paviljona što ste i sami konstatovali.

Tretman maloljetnika: Kada je riječ o primjedbama koje se odnose na ovaj segment želimo Vas upoznati da iznesena zapažanja nisu u potpunosti tačna. U dijelu vašeg izvještaja koji se odnosi na rad maloljetnika, a koji se odnosi na neposredan kontakt maloljetnika s punoljetnim osuđenim licima želimo Vas upoznati da je to bilo u ranijem periodu. U kafiću Kazneno-popravnog zavoda u vrijeme vaše posjete nisu radila punoljetna osuđena lica i ne rade mjesecima, a kada je riječ o kuhinji maloljetno lice koje je raspoređeno na rad je odvojeno na posebno radno mjesto od punoljetnih lica i pod stalnim nadzorom i pratnjom od strane radnih instruktora.

Naime, primjedba koja se odnosi kako su maloljetnici djelimično zadovoljni raznovrsnošću hrane, a posebno da bi moglo biti više slatkiša i voća je neistinita. Za maloljetna lica se redovno obezbjeđuje raznovrsna hrana u skladu sa Zakonom koja je prilagođena njihovom uzrastu, a slatkiše pored redovnog sledovanja koje dobijaju prilikom svih praznika kako državnih tako i vjerskih kao i rođendanskih torti, uz pomoć stručnih saradnika najmanje jednom do dva puta sedmično se realizuju kulinarske sekcije gdje se najčešće pripremaju razne poslastice. Za maloljetna lica od strane uprave Kazneno-popravnog zavoda je na sedmičnom nivou redovno obezbjeđivano raznovrsno voće, a kao što Vam je poznato na raspolaganju tokom ljeta i jeseni imaju dostupnost raznovrsnom voću iz sopstvenog voćnjaka u krugu Vaspitno-popravnog doma.”

Preporuke Ombudsmena Bosne i Hercegovine

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu pravde Republike Srpske i Kazneno-popravnog zavodu da:

- » Preduzmu odgovarajuće aktivnosti s ciljem izmještanja Odjeljenja Vaspitno-popravnog doma iz kruga Kazneno-popravnog zavoda Banja Luka;

Rok za realizaciju preporuke: tri godine.

5.4. USTANOVE ZA IZVRŠENJE ODGOJNE MJERE UPUĆIVANJA U ODGOJNI CENTAR

5.4.1. KJU „Odgojni centar Kantona Sarajevo”

Opšti podaci o ustanovi: KJU „Disciplinski centar za maloljetnike Sarajevo” osnovan je 2005. godine, kao ustanova iz oblasti socijalne zaštite, a 2007. godine započela je rad s korisnicima. Prema Zakonu o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku⁴⁹, Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo⁵⁰ i Odluci o izmjenama Odluke o osnivanju Kantonalne javne ustanove „Disciplinski centar za maloljetnike”, naziv KJU „Disciplinski centar za maloljetnike” je izmijenjen u KJU „Odgojni centar Kantona Sarajevo”.

Djelatnost Odgojnog centra je izvršavanje odgojne mjere upućivanja u odgojni centar, izrečene od strane nadležnog suda maloljetnom učinocu krivičnog djela, na način propisan zakonom kojim se reguliše izricanje i izvršenje ove odgojne mjere i to:

- » na određeni broj sati tokom dana u trajanju najmanje 14 dana, a najduže 30 dana;
- » na neprekidni boravak u trajanju najmanje 15 dana, ali ne duže od tri mjeseca.

Odgojni centar vrši dijagnostiku i opservaciju maloljetnih osoba tokom sudskog postupka prema naredbi nadležnog tužilaštva ili suda, te osigurava prihvata i privremeni smještaj maloljetnih osoba tokom pripremnog postupka, ukoliko o tome odluči nadležni sud.

Korisnici usluga Odgojnog centra su maloljetnici, oba spola, uzrasta do 18 godina.

Odgojni centar u radu, po potrebi, a u interesu korisnika usluge ustanove, ostvaruje saradnju s JU „Kantonalni centar za socijalni rad”, KJU „Dom za socijalno zdravstveno zbrinjavanje osoba sa invaliditetom i drugih osoba”, KJU „Porodično savjetovalište”, Ministarstvom unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, nadležnim sudom i tužilaštvom, obrazovnim i zdravstvenim ustanovama, te nevladinim i drugim organizacijama. U zavisnosti od ukazanih potreba u provođenju planova i programa rada, Odgojni centar angažuje i vanjske saradnike u skladu sa zakonom i pravilima ustanove.

Prilikom razgovora s upravom istaknuto je da se Odgojni centar finansira iz budžeta Kantona Sarajevo, donacija i drugih izvora u skladu sa zakonom, ali da je budžet za 2018. godinu u znatnoj mjeri umanjen u odnosu na prethodnu.

Kadrovska struktura: Kadrovska struktura iznesena je u Analizi, dakle od ukupno 35 zaposlenih, u Službi za izvršenje sudskih mjera zaposleno je deset osoba, a u Službi za zbrinjavanje djece u stanju potrebe zaposleno je pet osoba.

Struktura maloljetnika i kapaciteti: U cilju što učinkovitijeg ostvarenja registrovane djelatnosti, ustanova je organizovana u tri organizacijske jedinice, od kojih se dvije direktno odnose na rad s korisnicima, a to su:

- » Služba za izvršenje sudskih mjera, i
- » Služba za zbrinjavanje djece u stanju potrebe.

49 „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj 7/14.

50 „Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 38/14 – prečišćeni tekst, br. 38/16 i 44/17.

U razgovoru s upravom ponovno je istaknuta potreba uspostavljanja Službe za dijagnostiku i opservaciju.

Uspostavljanje Službe za dijagnostiku i opservaciju bila je jedina Preporuka Ombudsmena Bosne i Hercegovine iz ranije analize, ali ista nije realizovana. U vezi s navedenim, uprava je prilikom razgovora istakla da su u cilju uspostave navedene službe, sačinili Program rada i prijedlog uređenja iste iz septembra 2017. godine. Također, navode da za uspostavu navedene službe imaju prostorne i kadrovske kapacitete. Međutim, prema navodima stručnog osoblja, za idealne uslove i funkcionisanje Službe za dijagnostiku i opservaciju bilo bi potrebno zaposliti četiri stručna zaposlenika (odgajatelj, socijalni pedagog, psiholog). U vezi s navedenom preporukom, Ombudsmeni su zaprimili izjašnjenje⁵¹ Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo, u kojem se navodi da su pripremne aktivnosti na uspostavljanju djelatnosti dijagnostičko-opservacionog centra, kroz Službu za dijagnostiku već pokrenute od strane ustanove, te će njihova dalja realizacija zavisiti od obezbjeđenja neophodnih budžetskih sredstava.

Uprava ustanove je prilikom posjete posebno istakla studijsku posjetu uposlenika Domu za odgoj djece i mladeži Zagreb, čiji bi model koristili prilikom uspostavljanja Službe za dijagnostiku i opservaciju.

Za vrijeme posjete ovoj ustanovi u okviru Službe za zbrinjavanje djece u stanju potrebe se nalazilo 75 maloljetnika, dva korisnika po izrečenoj sudskoj mjeri po osnovu Zakona o prekršajima i 13 korisnika u okviru individualnih programa tretmana.

S obzirom da se primjerak ovog izvještaja dostavlja Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine, Ombudsmeni ponovno ohrabruju sudije za maloljetnike da češće izriču mjeru upućivanja u odgojni centar, s obzirom na neiskorištenost kapaciteta.

Prostorni resursi: Prostorni resursi su u odnosu na Analizu ostali nepromijenjeni. U maju 2012. godine trajno je riješeno pitanje smještaja ustanove u objektu koji je namjenski adaptiran za obavljanje djelatnosti iz njihove nadležnosti. U okviru objekta nalaze se prostorije za individualni, te grupni rad, učionica za obrazovne aktivnosti, prostorije za radno-okupacionu terapiju, sportske aktivnosti, dnevni boravak i administrativne prostorije.

Objekat ustanove je pokriven video nadzorom, osim u spavaonicama i toaletima.

Opremljenost spavaonica je na izuzetno visokom nivou i iste su prilagođene boravku maloljetnika.

U fokusu posjete bilo je i pitanje ishrane korisnika ustanove, te je konstatovano da ustanova posjeduje opremljenu kuhinju, te da posebnu pažnju obraćaju na jelovnik, koji se svake sedmice mijenja i zadovoljava prehrambeni standard i potrebe korisničkog uzrasta.

Ombudsmeni konstatuju da je pristup objektu, kao i kretanje unutar istog prilagođeno osobama s invaliditetom. Ombudsmeni ponovno naglašavaju da prostorije Odgojnog centra Kantona Sarajevo ispunjavaju sve standarde predviđene za rad i tretman maloljetnika, te su dobar primjer drugim ustanovama.

51 Akt broj: 13-02-10-23628/17 od dana 11.09.2017. godine.

Tretman maloljetnika: Plan i program resocijalizacije i korekcije nepoželjnih ponašanja maloljetnika ostao je nepromijenjen, s obzirom da su rezultati primjene istih, odnosno mali broj evidentiranih recidivista, dobar pokazatelj postignute svrhe i cilja izricanja mjere. U odnosu na Analizu, Ombudsmeni značajnim nalaze istaknuti da je ustanova obezbijedila psihološke testove, jer, prema riječima uprave, dijagnostiku i opservaciju nije moguće izvoditi bez adekvatne psihološke procjene.

Prilikom posjete izvršen je uvid u relevantnu dokumentaciju, te lične kartone korisnika koji sadrže uredne individualne planove i programe izvršenja odgojne mjere.

KJU „Odgojni centar Kantona Sarajevo” ostvaruje dobru saradnju sa sudijama za maloljetnike.

Obrazovanje i stručno osposobljavanje: Prema navodima korisnika zatečenog prilikom posjete, starosne dobi 17 godina, koji je u sistemu redovnog srednjoškolskog obrazovanja, a koji ustanovu posjećuje dva puta sedmično određen broj sati, osoblje ustanove zaduženo za tretman maloljetnika pruža pomoć pri izvršavanju redovnih školskih obaveza. Korisnik je posebno istakao da je u sklopu tretmana dobio motivaciju za redovnim pohađanjem nastave. Prilikom obilaska ustanove konstatovano je da su radno-okupaciona sala i učionica odlično opremljene, te da korsnici imaju na raspolaganju četiri računara, po potrebi.

Nagrade i kazne: Internim aktima ustanove nije definisano disciplinsko kažnjavanje korisnika, te svaki oblik kršenja pravila ponašanja u ustanovi, zaposlenici ustanove rješavaju razgovorom s korisnicima.

Zdravstvena zaštita: Maloljetnici su uključeni u redovni sistem zdravstvene zaštite, kod školskog ili porodičnog ljekara, dok se u hitnim slučajevima koriste usluge hitne medicinske pomoći. U slučajevima upućivanja maloljetnika ovisnika o narkoticima u ovu ustanovu, zdravstvena zaštita se ostvaruje uz podršku JU Zavod za alkoholizam i druge tokisikomanije Kantona Sarajevo i Odjela dječije psihijatrije Univerzitetskog kliničkog centra Sarajevo.

Nakon izrade radne verzije Izvještaja o realizaciji preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini iz 2016. godine” i ocjene trenutnog stanja, ova verzija Izvještaja je upućena na zapažanje KJU „Odgojni centar kantona Sarajevo” koje u ostavljenom roku nije dostavilo nijednu primjedbu ni sugestiju.

Preporuke Ombudsmena Bosne i Hercegovine

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo i Odgojnom centru za maloljetnike Sarajevo da:

- » u funkciju stave Dijagnostičko-opservacioni centar kao organizacionu jedinicu Odgojnog centra Kantona Sarajevo.

Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.

5.4.2. Odgojni centar Tuzlanskog kantona

Opšti podaci: Opšti podaci izneseni u Analizi nisu izmijenjeni, te je u tom smislu Odgojni centar Tuzlanskog kantona javna ustanova osnovana Zakonom o osnivanju Javne ustanove Disciplinski centar za maloljetnike Tuzlanskog kantona kojim je uređen njen status, pravni položaj, djelatnost i finansiranje, te upravljanje, rukovođenje, vršenje nadzora i druga pitanja vezana za rad. Nadzor nad provedbom Zakona o osnivanju Javne ustanove Disciplinski centar za maloljetnike Tuzlanskog kantona vrši Ministarstvo pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona.

Kadrovska struktura: Jedna od preporuka Ombudsmena iz Analize odnosila se na povećanje broja zaposlenih u Odgojnom centru Tuzlanskog kantona, uvažavajući aktivnosti koje se provode u okviru Odjeljenja za opservaciju i dijagnostiku, a ista je realizovana na način da su na osnovu javnog konkursa za prijem uposlenika, uposlena tri nova uposlenika.

Dakle, u radu s maloljetnicima, osim direktora, neposredno su uključeni i socijalni radnik, psiholog, socijalni pedagog i pedagozi – psiholozi.

Prema navodima uprave u narednom periodu imaju u planu upošljavanje profesora razredne nastave.

Struktura maloljetnika i kapaciteti: Odgojni centar raspolaže s tri sobe po dva kreveta za maloljetnike i jedne sobe s dva kreveta za maloljetnice koja je u vrijeme posjete bila u fazi uređivanja. U vrijeme posjete na neprekidnom boravku po odluci suda nije bilo smještenih maloljetnika, dok su na preventivnom tretmanu bila 4 maloljetnika.

Prilikom razgovora s upravom, navode da najviše mjera (cca 85%) koje izriče pravosuđe, su mjere u kojima maloljetnike upućuju u ovaj Centar. Kao problem, uprava ističe, odlazak sudije za maloljetnike iz Opštinskog suda Tuzla, zbog čega su predmeti u kojima će se odlučivati o mjeri u fazi čekanja. Uprava navodi da imaju dobru saradnju s policijom, centrima za socijalni rad, s kojima imaju potpisan protokol i nevladinim sektorom, s kojima realizuju preventivne radionice u osnovnim i srednjim školama.

Prostorni resursi: Odgojni centar Tuzlanskog kantona je, kao i u vrijeme posjete u 2016. godini, smješten u zgradi koja je u vlasništvu Opštine Tuzla i ustupljena je bez naknade Vladi Tuzlanskog kantona na korištenje. Preporuka Ombudsmena iz Analize da se osigura odvojen ulaz u Odgojni centar izgradnjom stepenica s vanjske strane zgrade nije realizovana, što uprava obrazlaže nemogućnošću dobivanja saglasnosti za izgradnju istih, dok prijedlog za izmiještanje Odgojnog centra nije moguće realizovati zbog nedostatka finansijskih sredstva. Također, pristupačnost za osobe s invaliditetom nije omogućena.

Prostorni kapaciteti su zadovoljavajući, kao i opremljenost objekta sadržajima za rad s maloljetnicima, kako u edukativnom, tako i rekreativnom smislu. Spavaonice su opremljene novim namještajem, vanjska stolarija je promijenjena, ali u ostalim prostorijama nije i u jako je lošem stanju. Prostorije za rekreaciju i radionice su dobro opremljene.

Preporuka Ombudsmena iz Analize da se poduzmu aktivnosti i mjere kako bi se svi obroci za maloljetnike obezbijedili u prostorijama Centra i da se prestane s dotadašnjom praksom odvođenja maloljetnika u Javnu ustanovu Dom za djecu bez roditeljskog staranja Tuzla, je realizovana na način da je opremljena i u funkciju stavljena kuhinja i trpezarija, te se obroci donose maloljetnicima u centar.

Prema navodima uprave, zadovoljni su grijanjem, a u proteklom periodu uložena su i značajna novčana sredstva za postavljanje klima uređaja, protupožarnih alarma, te video nadzora (osim u spavaonicama i toaletima).

S obzirom na specifičnost objekta u kojem je smješten Centar, uočen je nedostatak adekvatnog prostora za sportske aktivnosti.

Tretman maloljetnika: Preventivni tretman, koji provode u saradnji s centrima za socijalni rad se pokazao kao veoma dobra praksa, s obzirom da se paralelno radi kako tretman s maloljetnikom, tako i tretman s porodicom.

Za vrijeme posjete, izvršen je uvid u dosijee korisnika, te je konstatovano da su isti veoma detaljni, s iscrpnim podacima, a posebno se ističu individualni planovi tretmana, zapisnici provedenog individualnog tretmana, dnevnicu rada korisnika u toku tretmana, kao i izvještaji stručnog tima o realizaciji dijagnostičko-opservacijskog/preventivnog tretmana.

Tretman korisnika se realizuje kroz individualni i grupni rad, a isti obuhvata svakodnevne sportsko-rekreativne aktivnosti i radno-okupacione tretmane, održavanje radionica koje obrađuju određene teme, organizovanu likovnu radionicu i rad na računaru. Iako se u tretmanu primjenjuju socio-pedagoške i psihološke metode rada koje su usmjerene na promjenu ponašanja i resocijalizaciju maloljetnika, prilikom razgovora uprava je kao otežavajuću okolnost u radu s korisnicima istakla problem finansijskih sredstava za nabavku psiholoških testova.

Radno vrijeme Odgojnog centra je organizovano 24 sata tokom sedam dana u sedmici, na način da se tretmani korisnika održavaju u period od 08.00 do 20.00 sati, kada noćnu dežuru preuzimaju dva usposlenika, 1 član stručnog tima, te 1 član pomoćnog osoblja.

Ombudsmeni pohvaljuju organizaciju radnog vremena, na način da je uvijek jedan član stručnog osoblja prisutan u ustanovi, što može imati samo pozitivne efekte na tretman maloljetnika. Ova ustanova može biti primjer dobre prakse i svim ostalim ustanovama.

Obrazovanje i stručno osposobljavanje: Za vrijeme izvršavanja mjere upućivanja u Odgojni centar, korisnici koji su do upućivanja u isti redovno pohađali nastavu, nastavljaju školovanje i za vrijeme izvršavanja mjere. Djeca koja ne pohađaju školsku nastavu ne uključuju se u obrazovni sistem, zbog prekratkog roka izvršenja mjere, ali osoblje ustanove kroz rad i tretmanske programe, nastoji motivisati korisnike da nastave s obrazovanjem.

Prilikom razgovora istaknuto je da će ustanova u narednom periodu zaključiti sporazum sa Osnovnom školom „Kreka” u Tuzli, u cilju unapređenja uslova i pristupa obrazovnom sistemu za korisnike.

Pogodnosti i sankcije: U ovom dijelu, a u odnosu na prethodnu Analizu iz 2016. godine, kada je uprava kao poteškoću u terapijskom programu navela nemogućnost korištenja pogodnosti, ističući da Federalno ministarstvo pravde u tu svrhu još uvijek nije donijelo pravilnik o pogodnostima, značajno je istaći da je u međuvremenu donesen ovaj pravilnik na nivou Tuzlanskog kantona, čime su regulisani uslovi korištenja pogodnosti.

Zdravstvena zaštita: Korisnici Centra su uključeni u sistem redovne zdravstvene zaštite, te Ombudsmeni ponovno podcrtavaju važnost potpune besplatne zdravstvene zaštite tokom izvršavanja odgojne mjere.

Nakon dostavljanja radne verzije izvještaja o realizaciji preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini” i ocjena trenutnog stanja Odgojni centar Tuzlanskog kantona dopunio je tekst Izvještaja u odgovoru⁵², u dijelu koji se odnosi na prostorne resurse, pogodnosti i sankcija na sljedeći način:

52 Odgovor Odgojnog centra Tuzlanskog kantona zaprimljen putem emaila dana 10. 09. 2018. godine.

„Prostorni resursi:

Rješavanje ovog pitanja je složeno iz više razloga a koji se ogledaju u neriješenim imovinsko-pravnim odnosima i pitanjima vlasništva nad objektom u kojem je smještena naša ustanova.

Pogodnosti i sankcije:

Skupština Tuzlanskog kantona je tokom 2018. godine izvršila izmjene i dopne Zakona o izvršenju sankcija Tuzlanskog kantona čime je omogućeno korištenje pogodnosti i maloljetnicima koji su upućeni u Odgojni centar Tuzlanskog kantona. U međuvremenu, na osnovu ovog Zakona, ustanova je donijela pravilnik na nivou Tuzlanskog kantona, čime su regulisani uslovi korištenja pogodnosti.”

Preporuke Ombudsmena Bosne i Hercegovine

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu pravosuđa i uprave Tuzlanskog kantona i Odgojnom centru Tuzlanskog kantona da:

- » Iznadu finansijska sredstva i obezbijede saglasnosti za izgradnju vanjskih stepenica, te osposobe pristup ustanovi za osobe s invaliditetom.

Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.

- » izdvoje finansijska sredstva za nabavku psiholoških testova;

Rok za realizaciju preporuke: tri mjeseca.

- » izdvoje finansijska sredstva za zamjenu vanjske stolarije u prostorijama u kojima nije zamijenjena;

Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.

5.5. USTANOVE ZA IZVRŠENJE MJERE PRITVORA

5.5.1. Kazneno-popravni zavod Sarajevo – Pritvorska jedinica

Kazneno-popravni zavod Sarajevo je ustanova poluotvorenog tipa u okviru kojeg se nalazi Pritvorska jedinica. Kapacitet Pritvorske jedinice je 88 lica, a već duži vremenski period u ovoj ustanovi je smješten broj pritvorenika koji premašuje navedeni kapacitet. Na dan posjete broj pritvorenika je bio 94 lica, a osuđenih 80.

Ombudsmeni napominju da je imenovanjem novog rukovodstva problem prenatrpanosti u ovoj ustanovi u značajnoj mjeri smanjen u odnosu na raniji period⁵³, međutim, očigledno još uvijek nije u potpunosti riješen. Na dan posjete nije bilo maloljetnika u pritvoru, a od 2016. godine do dana posjete, u Pritvorskoj jedinici su boravila samo dva maloljetnika. Iz uprave Zavoda ističu da su zbog nedostatka kapaciteta u nekoliko slučajeva od suda tražili saglasnost da maloljetnika smjeste u sobu s mlađim punoljetnim licem.

S obzirom na to da je stalno prisutan problem prenatrpanosti ovog Kazneno popravnog zavoda Ombudsmeni izražavaju zabrinutost načinom na koji se maloljetnim licima u sukobu sa zakonom pruža adekvatan smještaj i tretman u ovoj Pritvorskoj jedinici.

U odnosu na Analizu, u velikoj mjeri su poboljšani uslovi u ustanovi, potpuno su renovirane prostorije u kojima boravi medicinsko osoblje, a obezbijedena je i posebna prostorija koju koriste medicinski tehničari. U trenutku posjete u toku je bila konkursna procedura za zasnivanje radnog odnosa na neodređeno vrijeme za ljekara opšte prakse i psihijatra, jer su trenutno ljekari koji obavljaju ove poslove angažovani na osnovu ugovora o djelu.

Također, zamijenjene su sve spužve za spavanje (ukupno 240), okrečene su prostorije a zaposleni su dobili i nove uniforme. Veliki problem s kojim se suočavaju u radu je nedostatak osoblja, jer je trenutno, prema navodima uprave, oko 45 radnih mjesta po važećoj sistematizaciji upražnjeno.

Prilikom obilaska prostorija u kojima bi bili smješteni maloljetnici uočeno je da prostorije nisu adekvatne za njihov boravak. Naime, okrečene su, imaju potreban namještaj, no međutim, nisu u potpunosti bezbjedne (razbijene pločice mogu poslužiti za samopovređivanje ili povređivanje drugog pritvorenika).

Uvidom u dokumentaciju maloljetnika utvrđeno je da lični karton sadrži samo relevantnu sudsku dokumentaciju (rješenje o izricanju mjere pritvora, spisak stvari koje su pronađene kod maloljetnika prilikom prijema, naredba za premještaj, potvrda o prijemu lica, itd). Prilikom boravka s maloljetnicima se ne sprovodi nikakav tretman.

Bez obzira na manje pomake u pogledu uslova smještaja, Ombudsmeni konstatuju da smještajni uslovi za maloljetnike u pritvorskoj jedinici ne ispunjavaju niti minimum standarda koje propisuju domaći zakoni i međunarodni dokumenti.

Nakon izrade radne verzije Izvještaja o realizaciji preporuka iz dokumenta pod nazivom „Analiza stanja u ustanovama u kojima su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini iz 2016.

53 Prilikom posjete Ombudsmena na dan 11.02.2016. godine u Pritvorskoj jedinici Kazeno-popravnog zavoda Sarajevo zatečen 181 pritvorenik.

godine” i ocjene trenutnog stanja, ova verzija Izvještaja je upućena na zapažanje Kazнено-popravnog zavodu Sarajevo koje u ostavljenom roku nije dostavilo nijednu primjedbu ni sugestiju.

Preporuke Ombudsmena Bosne i Hercegovine

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Upravi Kazнено-popravnog zavoda Sarajevo da:

- » Obezbijede adekvatne uslove za izvršenje mjere pritvora za maloljetnike.
Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » Osiguraju postupanje isključivo certifikovanog osoblja prilikom izvršenja mjere pritvora prema maloljetnicima.
Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » Obezbijede na zakonu zasnovan tretman maloljetnika za vrijeme trajanja mjere pritvora.
Rok za realizaciju preporuke: odmah.

5.5.2. Odjeljenje pritvora pri Kazнено-popravnog zavodu Banja Luka

Kao posebno odjeljenje u okviru Kazнено-popravnog zavoda Banja Luka uspostavljeno je Odjeljenje pritvora.

Prema navodima uprave Kazнено-popravnog zavoda Banja Luka, od 2015. godine u Odjeljenju pritvora nije bio smješten niti jedan maloljetnik. Prilikom posjete izvršen je obilazak prostorija u kojima borave punoljetni pritvoreni, odnosno soba u koju bi se smještali pritvoreni maloljetnici.

U odnosu na stanje konstatovano u Analizi, nije bilo nikakvih promjena u pogledu prostornih resursa, kadrovske strukture, zdravstvene zaštite, niti su utvrđene druge činjenice i okolnosti koje bi eventualno bile predmet analize u ovom dijelu Izvještaja.

VI PREPORUKE OMBUDSMENA BOSNE I HERCEGOVINE

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine upućuju preporuku Vladi Federacije Bosne i Hercegovine, Vladi Kantona Sarajevo i Vladi Tuzlanskog kantona:

- » Da izvrše izdvajanje budžetskih sredstava potrebnih za zapošljavanje dodatnog kadra u ustanovi za izdržavanje kazne maloljetničkog zatvora i ustanovama za izvršavanje odgojnih mjera (Odgojno-popravni dom i Maloljetnički zatvor pri Kazneno popravnom zavodu Orašje, Javna ustanova Zavod za vaspitanje muške djece i omladine, Odgojni centar Kantona Sarajevo i Odgojni centar Tuzlanskog kantona)

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju vladama entiteta i nadležnim ministarstvima:

- » Da uspostave posebne ustanove za liječenje i osposobljavanje maloljetnika, kako je to propisano zakonima o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u krivičnim postupcima, da bi se omogućilo izricanje i izvršenje ove zavodske vaspitne mjere, kao i mjere bezbjednosti/sigurnosti obaveznog psihijatrijskog liječenja ili da u okviru postojećih ustanova za smještaj maloljetnika u sukobu sa zakonom uspostave posebne odjele u kojima bi se izvršavala ova vaspitna mjera.

Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.

- » Da pri resoru/sektoru za izvršenje krivičnih sankcija formiraju posebne odjele koji će se isključivo baviti izvršenjem krivičnih sankcija prema maloljetnicima u sukobu sa zakonom.

Rok za realizaciju preporuke: šest mjeseci.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde i Ministarstvu pravde Republike Srpske:

- » Da u cilju dodatnog stručnog osposobljavanja i usavršavanja svih zaposlenih u ustanovama koji su uključeni u tretman maloljetnika organizuju kontinuirane, specijalizovane i licencirane obuke koje će zadovoljiti najviše domaće i međunarodne standarde.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Ministarstvu pravde Republike Srpske:

- » Da poduzme neophodne aktivnosti na osnivanju vaspitnog centra za maloljetnike (član 36. Zakona) čijim bi se radom osigurao kratkotrajni, ali intenzivni tretman maloljetnika, posebno uvažavajući primjere dobrih praksi odgojnih centara u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Rok za realizaciju preporuke: jedna godina.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Federalnom ministarstvu pravde:

- » Da uspostavi saradnju s institucijom Ombudsmena Bosne i Hercegovine, na način propisan Zakonom o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » Da imenuje članove Komisije za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloljetnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine u skladu sa Zakonom o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

- » Da obezbijedi adekvatne uslove za izvršenje mjere pritvora za maloljetnike na području Federacije Bosne i Hercegovine.

Rok za realizaciju preporuke: odmah.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine:

- » Da s ovim Izvještajem upozna sve sudove u Bosni i Hercegovini;
- » Da u svom postupanju i komunikaciji sa sudovima posebno apostrofira obavezu sudija za maloljetnike da redovno posjećuju maloljetnike u sukobu sa zakonom u ustanovama;
- » Da apeluje na sve sudije za maloljetnike s područja Federacije Bosne i Hercegovine, da prilikom izricanja mjere pritvora razmotre mogućnost privremenog smještaja maloljetnika u toku pripremnog postupka u okviru Odjela za opservaciju i dijagnostiku pri Zavodu za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju Centru za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine i Centru za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske:

- » Da u svoje godišnje programe rada obavezno uvrštavaju značajno veći broj tema iz oblasti prava djece, prestupništva mladih i njihove krivičnopravne zaštite s ciljem sticanja dodatnih posebnih znanja i kontinuiranog stručnog osposobljavanja i usavršavanja sudija i tužilaca za maloljetnike;
- » da potiče tužioce za maloljetnike i sudije za maloljetnike na što češću primjenu alternativnih mjera;

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju nadležnim entiteskim i kantonalnim ministarstvima:

- » Da samostalno i u koordinaciji s drugima razvijaju i rade na realizaciji programa postpenalne zaštite maloljetnika.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

Ombudsmeni Bosne i Hercegovine preporučuju svim ustanovama koje su obuhvaćene ovim Izvještajem:

- » Da uspostavlja i intenziviraju saradnju vlastitog osoblja sa zajednicom, centrima za socijalni rad i porodicom maloljetnika, u cilju stvaranja uslova za korištenje vanzavodskih pogodnosti u sredini u koju će se maloljetnik vratiti.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

- » Da veću pažnju posvete izradi individualnih planova postupanja, posebno na način da isti budu upotpunjeni rasporedom dnevnih aktivnosti.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

- » Da posebnu pažnju posvete kreiranju jelovnika u svojim ustanovama, na način da se uzdrže od ustaljenog sedmičnog rasporeda obroka, te da ishrana bude raznovrsnija i bogatija, prilagođena prehrambenim standardima i potrebama maloljetnika.

Rok za realizaciju preporuke: kontinuirano.

Navedeni organi i ustanove se pozivaju da dostave odgovore o načinima realizacije preporuka pismenim putem na adresu Akademika Jovana Surutke br. 13, Banja Luka.

ANEX I

Pregled posjeta ustanovama u koje su smješteni maloljetnici u sukobu sa zakonom

Naziv ustanove	Datum posjete
Kazнено-popravni zavod Banja Luka	19.06.2018. godine
Kazнено-popravni zavod Orašje	20.06.2018. godine
KJU „Odgojni centar” Tuzla	21.06.2018. godine
Kazнено-popravni zavod Sarajevo	25.06.2018. godine
Kazнено-popravni zavod Istočno Sarajevo	26.06.2018. godine
JU „Zavod za vaspitanje muške djece i omladine” Sarajevo	27.06.2018. godine
KJU „Odgojni centar Kantona Sarajevo”	27.06.2018. godine

